

**TURU-
UURINGUTE**
AS

www.turu-uuringute.eu

**Menetlusosaliste rahulolu
uuring 2021**

**Professionaalsed
menetlusosalised**

Sisukord

Lühikokkuvõte	3
Sissejuhatus.....	5
1.1 Taust.....	5
1.2 Metoodika	5
1.3 Andmetöötlus, aruanne	5
Tulemused	7
2 Kokkupuuted kohtutega	7
3 Hinnangud kohtutele.....	8
3.1 Koondhinnangud	8
3.1.1 Rahulolu kohtuniku/kohtunike tööga	8
3.1.2 Rahulolu kohtu teiste töötajatega	11
3.1.3 Rahulolu menetluse muude aspektidega	13
3.2 Harju Maakohus	15
3.3 Viru Maakohus	18
3.4 Tartu Maakohus	21
3.5 Pärnu Maakohus	24
3.6 Tallinna Halduskohus	27
3.7 Tallinna Ringkonnakohus	30
3.8 Tartu Ringkonnakohus	33
4 Istungite õigeaegsus.....	36
5 Kohtulahendi õigeaegsus	37
6 Rahulolu avaliku e-toimikuga.....	38
7 Muutused ja usaldusväärsus	40
7.1 Hinnangud arengule viimase kolme aasta jooksul	40
7.2 Kohtusüsteemi usaldusväärsus.....	41
8 Menetlusosaliste võrdne kohtlemine	42
9 Üldhinne kohtu tööle.....	43
10 Ettepanekud kohtule.....	45

Lühikokkuvõte

Professionaalsed menetlusosalised

Vastavalt uuringule on professionaalsete menetlusosaliste rahulolu kohtunike tööga kõrgel tasemel – rahule on jäänud erinevate tööloikudega vähemalt 80% vastanutest. Kõige kõrgemalt hinnatakse kohtunike suhtumist ja viisakust. Tööloigud, kus anti rohkem madalaid hinnanguid, on aga põhjalikkus kohtuasja lahendamisel (madal hinne 19%) ja asjatundlikkus menetluse juhtimise (17%).

Rääkides kohtu töötajatest, siis kõige enam on professionaalsed menetlusosalised rahule jäänud nende viisakuse ja abivalmidusega, kus rahul on vastavalt 97% ja 95%. Ka asjatundlikkusega ollakse hästi rahul, kuigi esineb ka eriarvamusi. Kohtu töötajate kättesaadavusega aga esineb aeg-ajalt probleeme - viimasega on rahulolematu 13% vastanutest.

Kogu uuringu juures paistab silma, et advokaadid hindasid kohtuid valdavalt madalamalt ja prokurörid kõrgemalt. Samuti oli näha, et pikema tööstaažiga vastajad on mitmel puhul teistest kriitilisemad.

Üldiselt võib öelda, et Eesti kohtute tase on küllaltki ühtlane – vastajate poolt antud hinnangute keskmised erinevad suhteliselt vähe ning ka probleemid on paljuski sarnased.

Vastavalt uuringu tulemusele on kohtutes viimase aasta jooksul 90% istungeid toimunud kokkulepitud aegadel. Võrreldes eelmise uuringuga on olukord veidi paranenud. Kohtulahend on alati või peaaegu alati tehtud õigeaegselt 77% vastanute hinnangul, 20% arvates esineb ka puudujääke.

Avaliku e-toimikuga on rahul 79% sihtrühmast, sh 14% on väga rahul. Pigem rahulolematuid oli 11%.

Eesti kohtumenetluste läbiviimise üldine tase viimase kolme aasta jooksul on jäänud samale tasemele (39% arvates), paranemist märkis 35% ja halvenemist 15%. Võrreldes eelmise uuringuga on olukord veidi paranenud – siis märkis paranemist 29%, seega on arengud olnud positiivsed.

Eesti kohtute **suurimaks probleemiks on jätkuvalt kohtumenetluste kiirus** – siin on rahulolematu tervelt 44% sihtrühmast. Menetluste kiirus pälvis muude teguritega võrreldes kõige madalamaid hinnanguid kõigi uuringus osalenud kohtute puhul, eriti suured probleemid on sellega Harju Maakohutl ja Tallinna Ringkonnakohtul.

Teiseks pälvis edaspidi suuremat tähelepanu virtuaalistungitega seonduv, mis pälvis vastajatelt erinevate kohtute puhul samuti suhteliselt rohkem kriitikat – rahulolematust väljendas siin kokku 20% vastanutest.

Küllaltki suureks probleemiks kohtusüsteemis on vastanute hinnangul ka menetluses osalevate isikute ebavõrdne kohtlemine, mida tõi esile neist 18%. Võrreldes eelmise uuringuga on olukord siiski paranenud – tookord polnud rahul 27% sihtrühmast.

97% vastanutest peab Eesti kohtusüsteemi usaldusväärseks, sh väga usaldusväärseks 34%. Pigem ebausaldusväärseks nimetas seda 4% vastanutest, kelle arvates on põhjuseks peamiselt kohtulahendite pealiskaudsus ning kohtunike vähene kursisolu teemadega. Võrreldes eelmise uuringuga on olukord siiski paranenud. Võrdluseks - mitteprofessionaalsete menetlusosaliste sihtrühmast peab kohtusüsteemi usaldusväärseks 58% ning ei pea 42%. Kahe sihtrühma kokkuvõtlik kohtusüsteemi usaldusväärse hinnang on seega 78%.

Üldiselt on kohtu tööga rahul 92% sihtrühmast, neist 14% on väga rahul. Rahulolematu on 8%. Võrreldes eelmise uuringuga on ka kohtule antud üldhinne nüüd paranenud. Võrdluseks - mitteprofessionaalsete menetlusosaliste sihtrühmast on kohtu tööga rahul kokku 57% ja rahule ei jäänud 44%. Kahe sihtrühma koondnäitaja üldise rahulolu osas on 75%.

Vastajad tegid mitmesuguseid ettepanekuid töö paremaks korraldamiseks. Sarnaselt varasematele uuringutele nimetati kõige sagedamini vajadust võtta tööle rohkem kohtunikke ning vähendada kohtunike töökoormust. Samuti esitati ettepanekuid suurendada ka kohtujuristide ja sekretärade arvu, parandada töötajate väljaõpet ning väga olulise tegurina - suhtlust ja infovahetust menetlusosalistega.

Sissejuhatus

1.1 Taust

Turu-uuringute AS viis 3. – 21. novembrini 2021. läbi uuringu kohtu menetlusosaliste seas. Uuringu tellijaks on Justiitsministeerium.

Käesoleva uuringu eesmärgiks oli selgitada:

- Rahulolu kohtute ja kohtusüsteemiga
- Tulemuste muutus võrreldes eelmise uuringuga (2017)
- Menetlusosaliste ootused ja ettepanekud kohtutele

1.2 Metoodika

Uuringul on kaks sihtrühma – kohtulahendi saanud menetlusosalised ja professionaalsed menetlusosalised (prokurörid ja advokaadid). Eesmärgistatud valimi suurused olid järgnevad: kohtulahendi saanud inimesed – 300, prokurörid – 50 ja advokaadid 150 vastust.

Tegelikult laekus vastuseid järgnevalt: kohtulahendi saanud menetlusosalised – 158 vastust, prokurörid 59 ja advokaadid 78 vastajat.

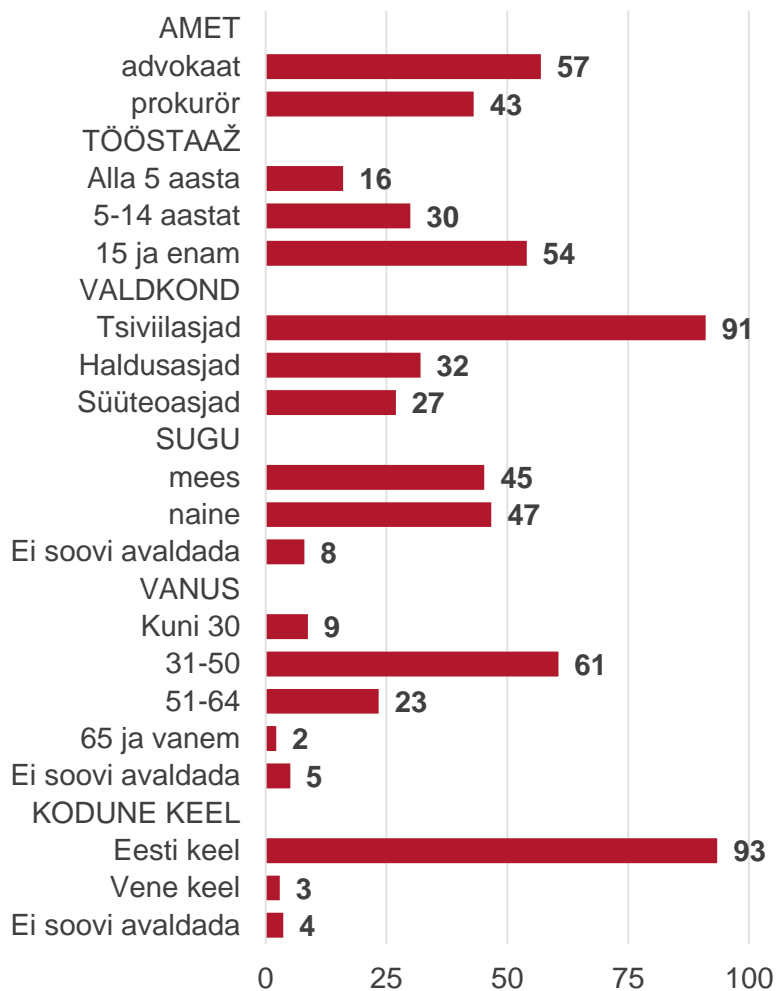
Küsitlus viidi läbi veebiküsitluse meetodil, vastajate kontaktid esitas uuringu Tellija.

1.3 Andmetöötlus, aruanne

Uuringuandmete töötlemiseks kasutati andmetöötlusprogrammi SPSS 25.0 for Windows.

Käesolevas aruandes vaadeldakse **professionaalsete menetlusosaliste tulemusi**.

Joonis 1. Vastajate struktuur- professionaalsed menetlusosalised, n=137, %

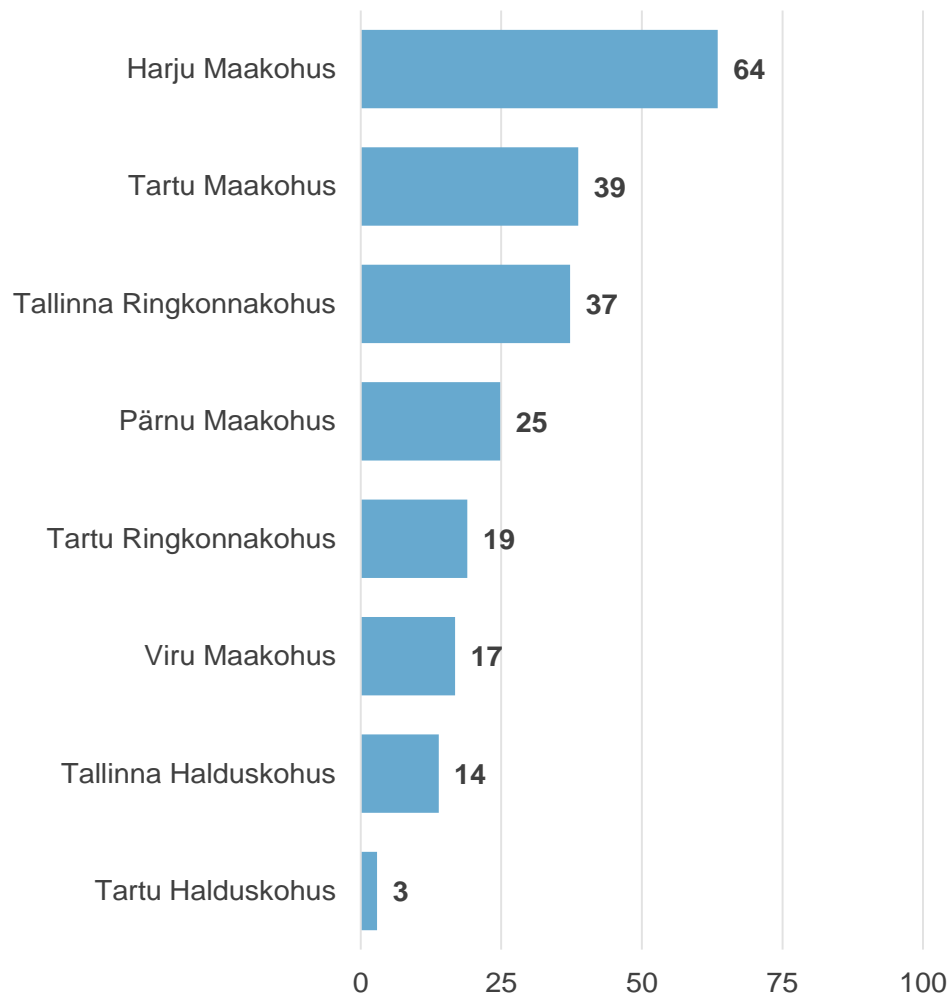
Tulemused

2 Kokkupuuted kohtutega

Küsimus: Millise kohtu või kohtutega omate viimase 12 kuu jooksul kõige tihedamat kokkupuudet?

Vastavalt uuringule on professionaalsetel menetlusosalistel kõige enam kokkupuuteid Harju Maakohtuga (64%), seejärel Tartu Maakohtu (39%) ja Tallinna Ringkonnakohtuga (37%). Kõige vähem on viimase aasta jooksul suheldud Tartu Halduskohtuga.

Joonis 2. Sagedasemad kokkupuuted kohtutega, n=137, %

3 Hinnangud kohtutele

3.1 Koondhinnangud

Professionaalsete menetlusosaliste rahulolu kohtute ja kohtu töötajatega selgitati kolmes osas ning kasutati skaalat 1-4, kus 4 on kõrgeim hinne. Lisaks rahulolu protsentidele arvutati välja skaala keskmised tulemused nii üldiselt, kui iga kohtu kohta eraldi.

Esmalt vaatleme sihtrühma üldtulemusi – rahulolu kohtuniku/kohtunike tööga, rahulolu kohtu teiste töötajate tööga ja rahulolu kohtumenetluse muude aspektidega. Madalate hinnete (1 ja 2) puhul küsiti vastajatelt ka vabas vormis kommentaari, mis on välja toodud iga rubriigi lõpus. Lisaks protsentjaotustele on välja toodud ka skaala keskmised tulemused.

Seejärel vaatleme kõigi kohtute tulemusi eraldi. Kuna Tartu Halduskohtul on ka sel korral hindajaid ebapiisavalt, jätame selle täpsema vaatluse alt välja – kohtu hinnangud sisalduvad uuringu üldtulemuses.

3.1.1 Rahulolu kohtuniku/kohtunike tööga

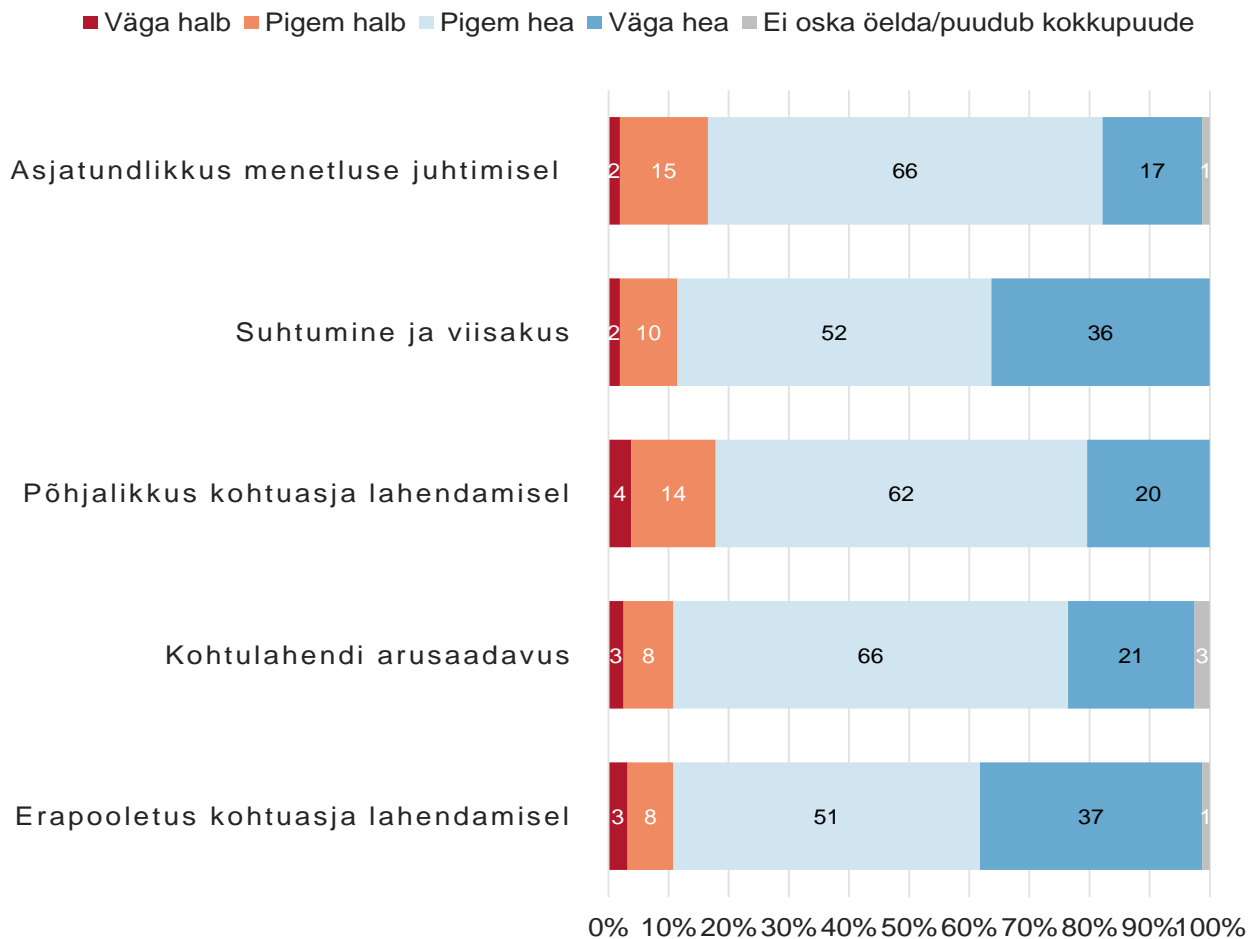
Vastavalt uuringule on professionaalsete menetlusosaliste rahulolu kohtunike tööga suhteliselt kõrgel tasemel – rahule on jäänud erinevate tööloikudega vähemalt 80% vastanutest. Kõige kõrgemalt hinnatakse kohtunike suhtumist ja viisakust (joonis 3).

Tööloigud, kus anti rohkem madalaid hinnanguid, on põhjalikkus kohtuasja lahendamisel (madalat hinnet 19%) ja asjatundlikkus menetluse juhtimise (17%).

Silma paistab, et prokuröride poolt kohtunikele antud keskmised hinded on kõik kõrgemad, kui advokaatidel. Alla 5-aastase tööstaažiga vastajad on andnud teistega võrreldes kohtunikele veidi kõrgemaid hinnanguid.

Vaadeldes eraldi kohtute tulemusi näeme, et hinnangud on küllaltki sarnased, mis tähendab küllalt ühtlast teenuse taset. Teistest veidi kõrgemaid keskmisi hinded anti siiski Tartu Maakohtu ja Pärnu Maakohtu kohtunikele (tabel 1).

Joonis 3. Rahulolu kohtuniku/kohtunike tööga, n=137, %

Tabel 1. Keskmised hinned skaalal 1-4 kohtute lõikes (hinnangud kohtunike tööle)

	KÕIK	Harju Maakohus	Viru Maakohus	Tartu Maakohus	Pärnu Maakohus	Tallinna Halduskohus	Tallinna Ringkonnakohus	Tartu Ringkonnakohus
Erapooletus kohtuasja lahendamisel	3.23	3.19	3.13	3.21	3.24	3.16	3.14	3.00
Kohtulahendi arusaadavus	3.08	3.01	3.04	3.12	2.97	2.95	2.92	3.08
Põhjalikkus kohtuasja lahendamisel	2.99	2.90	3.00	3.08	3.06	2.84	2.86	3.00
Suhtumine ja viisakus	3.23	3.16	3.17	3.25	3.29	3.32	3.18	3.15
Asjatundlikkus menetluse juhtimisel	2.98	2.93	3.00	3.08	3.03	3.00	2.88	2.96

Kommentaariid madalate hinnete puhul

Hindeid 1 ja 2 andnud vastajatel paluti oma vastust vabas vormis selgitada.

Tulemusena esitati hulgaliselt olukordade kirjeldusi, millest oluline osa on seotud kohtunike ülekoormusega. Kokkuvõtlikult olid selgitustes toodud teemad järgmised:

- Kohtunikud on ülekoormatud
- Menetluste liigne venimine
- Kiirustamine ja pealiskaudsus, ei olda kursis toimuva kohtuasjaga
- Selgitamiskohustuse mittetäitmine
- Menetluse juhtimise vähene professionaalsus, sh reeglitest ei peeta kinni
- Ebaviisakus ja üleolev suhtumine (noomiv hoiak, kohatud märkused jmt.)
- Prokuröri kalendriga mittearvestamine aegade määramisel
- Ebaprofessionaalsus, tõenditega mittearvestamine
- Kohtunik ei ole erapooletu (sh kallutatus riigi poole)

Leidub erinevaid kohtunikke, osa suhtuvad hästi, on viisakad, osa aga mitte. Paraku jäävad rohkem meelde (eriti klientidele) viimased. Sellest ka minu üldhinnang.

Menetlus on kohtus tulenevalt seisnud ilma ühtegi menetlustoimingut tegemata ligi kaks aastat. Kohus ei ole vastanud advokaadi ega ka kliendi kirjadele.

Ei vaadata kohtuasju põhjalikult, vaid väga pealiskaudselt ja seetõttu otsused väga kannatavad. Lahendites ei käsitleta kõiki argumente ning tihti normide ei ole seostatud reaalsete faktiliste asjaoludega. Faktiliste asjaolude tuvastamine on ebaselge ja tihti ka pealiskaudsusest tulenevalt vale. Osa kohtunikke suhtuvad menetluses ebaviisakalt menetlusosalistesse. Menetluse juhtimist on vähe, ei võeta kokku olulisi, asjas tähtsust omavaid asju, vaid tihti lähevad asjad täiesti teemast välja.

Menetluse juhtimisel lastakse menetlusosalistel sageli saalis liiga palju isetegevust teha. Protsess peab olema kohtu kontrolli all. Seejuures peab olema kohus võimeline inimkeeles nii protsessi jooksul kui lahendites selgitama, miks ta midagi teeb.

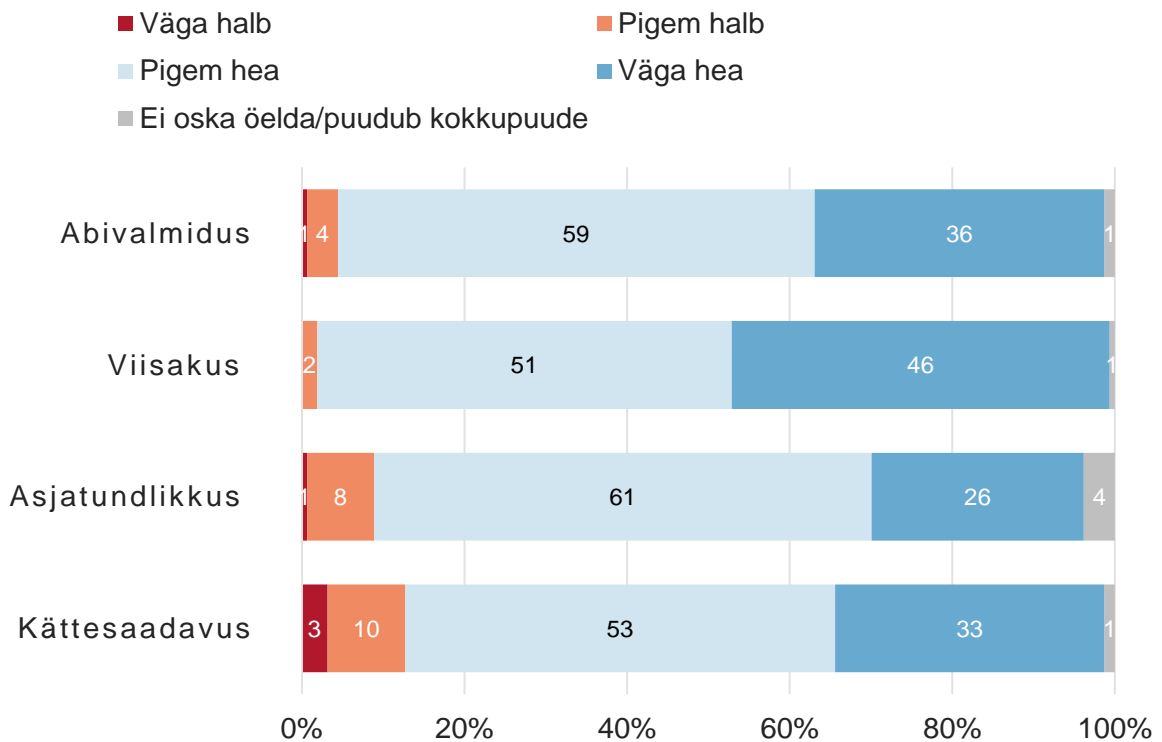
Viimaselt aastatel on jäänud mulje, et kohus kipub olulistest omandiõigust puudutavates vaidlustes a priori olema näoga riigi/ametite poole.

3.1.2 Rahulolu kohtu teiste töötajatega

Uuringu tulemustest selgus, et kõige enam on professionaalsed menetlusosalised rahule jäänud kohtu töötajate viisakuse ja abivalmidusega, kus rahul on vastavalt 97% ja 95%. Mõnevõrra rohkem kriitikat pälvisid asjatundlikkus ning kättesaadavus – viimasega on rahulolematu 13% (joonis 4).

Taas näeme, et kõik prokuröride poolt antud keskmised hinned on kõrgemad, kui advokaatidel. Kohtu töötajate tööd hindavad keskmisest veidi kõrgemalt ka kõige lühema tööstaažiga vastajad. Kõige kõrgemad keskmised hinned on antud Pärnu Maakohtu töötajatele.

Joonis 4. Rahulolu kohtu töötajatega, n=137, %

Tabel 2. Keskmised hinned skaalal 1-4 kohtute lõikes (hinnang kohtu töötajatele)

	KÕIK	Harju Maakohus	Viru Maakohus	Tartu Maakohus	Pärnu Maakohus	Tallinna Halduskohus	Tallinna Ringkonna- kohus	Tartu Ringkonna- kohus
Kättesaadavus	3.17	3.05	3.09	3.09	3.15	3.05	2.96	3.04
Asjatundlikkus	3.17	3.14	3.00	3.08	3.24	3.21	3.14	3.08
Viisakus	3.45	3.39	3.26	3.47	3.50	3.47	3.33	3.38
Abivalmidus	3.31	3.29	3.04	3.35	3.44	3.41	3.24	3.20

Kommentaari madalate hinnete puhul:

Kommentaaries toodi kõige sagedamini välja raskusi kohtuga suhtlemisel. Peamised teemad olid järgmised:

- E- kirjadele ei vastata
- Sekretäri ega kohtujuriste ei saa kätte
- Puuduvad kontaktid kodulehel, et ühendust võtta
- Harju Maakohtu telefoninumbrid on salastatud, mis on suur probleem
- Esineb probleeme tõlkidega
- Istungisekretäril on probleeme kirjutamisega
- Kohtujuristidega on palju probleeme

Enamus juhtudel ei ole võimalik saada telefonitsi ühendust konkreetse kohtuasjaga seoses kohtuistungi sekretäri ega kohtujuristiga. Valdavalt on võimalik saada kätte vaid kantseleid. Üksikutel kohtunikel on võimalus vähemalt sekretäri suhelda.

Kõige problemaatilisem kohtu töötajate grupp on kohtujuristid. Praktikast neist on saanud eraldi nähtus, mille olemasoluga tuleb arvestada otsuste vastuvõtmisel.

Selleks, et saada kohtust mingi infot, peab tegema väga mitu kirjalikku pöördumist

Seoses kohtutöötajate kolimisega 2018 aastal muutusid kõik Harju maakohtu kontaktandmed suureks saladuseks. Kohtunikud, kohtujuristid ja sekretärid on kas kättesaamatud või raskesti kättesaadavad. Kohtusse helistamine on muutunud mõttetuks, sest kõigi töötajate puhul on kohtu leheküljel üks ja sama number. Kui advokaadil ei ole juba eelnevalt ajast kohtuniku või kohtujuristi andmeid, siis neid ei olegi võimalik leida. Samal ajal prokuröride käes on kõik andmed olemas, nii e-posti aadressid, laua- ja mobiiltelefonide numbrid. Olukorras, kus prokurörid ja kohtunikud jagavad ühte maja ning omavad liigipääsu kontaktandmetele, mida advokaatidel pole, siis jätab selline töökorraldus äärmiselt halva mulje ning muudavad kohtuga suhtlemist arusamatul põhjusel advokaadile keeruliseks.

Üldiselt on kohtujuristide ja kohtuistungi sekretäridega keeruline kontakteeruda, kuna enamasti ei vastata kõnedele, samuti jäetakse kohati ka e-posti teel saadetud pöördumistele vastamata.

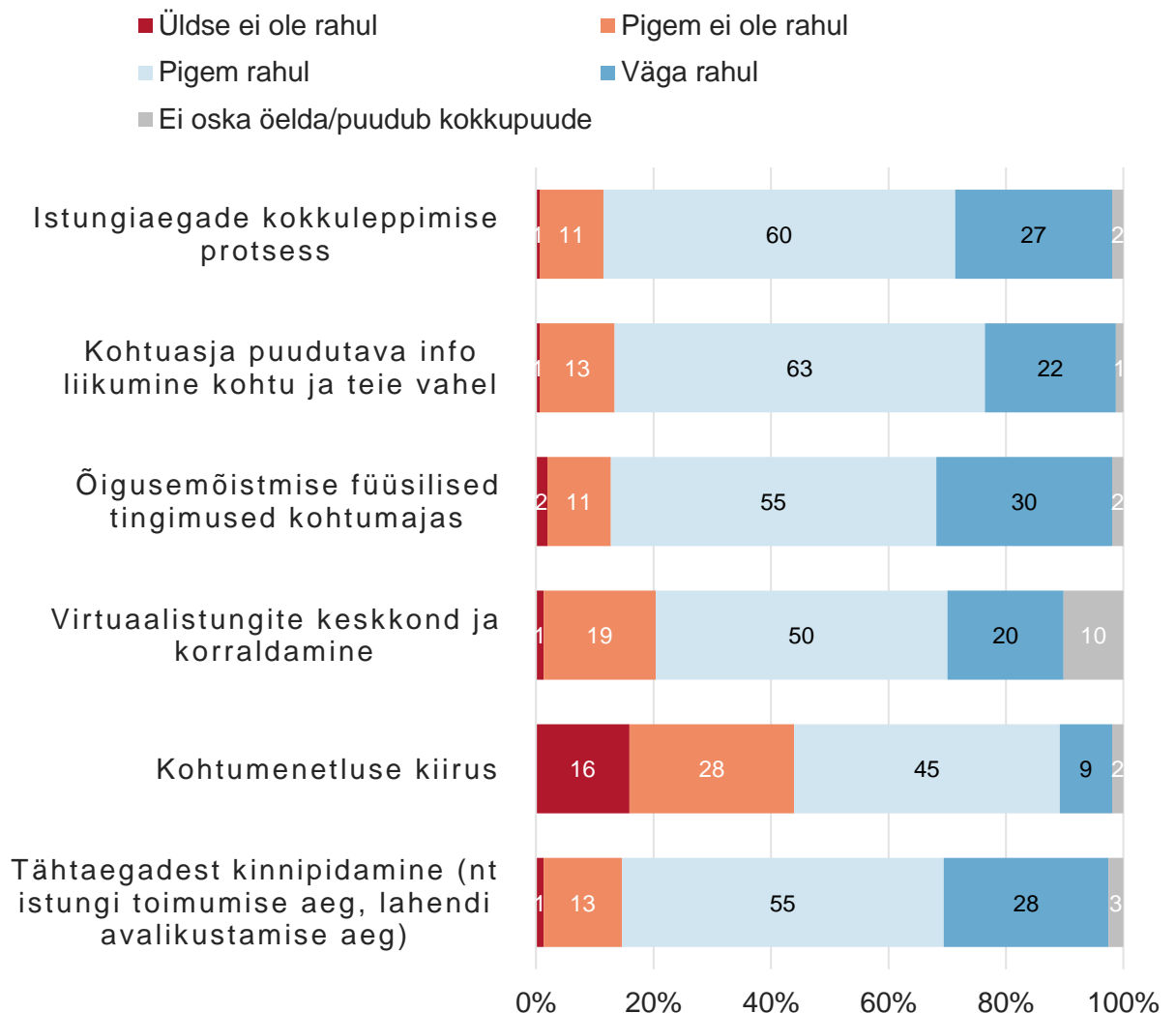
3.1.3 Rahulolu menetluse muude aspektidega

Üldiselt on sihtrühma rahulolu ka kohtumenetluse muude aspektidega küllaltki kõrge, kuid esiletoomist väärrib rahulolematus kohtumenetluse kiirusega – siin on rahulolematu 44% professionaalsetest menetlusosalistest (joonis 5). Ka virtuaalistungitega seonduv pälvib vastajatelt rohkem kriitikat – rahulolematu on 20% vastanutest.

Sarnaselt varasemaga näeme ka siin pisut positiivsemaid hinnanguid väiksema tööstaažiga vastajatel.

Kõige sagedamini hinnati menetluse muid aspekte kõige kõrgemalt Tallinna Halduskohtu puhul, mõnele tegurile pälvis parima hinnangu ka Viru Maakohus ja Pärnu Maakohus.

Joonis 5. Rahulolu menetluse muude aspektidega, n=137, %

Tabel 3. Keskmised hinned skaalal 1-4 kohtute lõikes (menetluse muud aspektid)

	KÕIK	Harju Maakohus	Viru Maakohus	Tartu Maakohus	Pärnu Maakohus	Tallinna Halduskohus	Tallinna Ringkonna- kohus	Tartu Ringkonna- kohus
Tähtaegadest kinnipidamine	3.12	3.10	3.23	3.02	3.15	3.00	3.06	2.92
Kohtumenetluse kiirus	2.48	2.36	2.68	2.43	2.48	2.58	2.40	2.40
Virtuaalistungite keskkond ja korraldamine	2.98	3.08	2.86	2.96	3.13	3.29	3.06	2.83
Õigusemõistmise füüsilised tingimused kohtumajas	3.16	3.23	3.14	2.98	3.18	3.53	3.22	2.96
Kohtuasja puudutava info liikumine kohtu ja teie vahel	3.08	3.07	3.09	3.06	3.15	3.26	3.04	3.00
Istungiaegade kokkuleppimise protsess	3.15	3.14	3.18	3.02	3.24	3.32	3.18	3.00

Kommentaariid madalate hinnete (1 ja 2 puhul):

Madalate hinnete puhul väljatoodud kommentaarid puudutasid suures osas virtuaalistungite tehnilisi probleeme, sh sobimatut keskkonda või siis teise suure teemana istungite aegade kokkuleppimise probleeme (ei arvestata osapoolte soovidega). Lisaks toodi ka siin välja probleeme kohtumenetluste liigse venimisega, ehkki mainiti, et see on väga erinev ja mõnikord kulgeb kõik piisavalt kiiresti.

Mitmeid probleeme toodi välja Harju Maakohtu uue majaga, mis ei sobi hästi kohtuistungiteks ruumipuuduse tõttu. Ühekordselt esitati lisaks veel mitmesuguseid probleeme.

Harju Maakohtu maja meenutab pigem ärihoonet, kohtusaalid ei kõlba kohtuistungiteks üldse, saalid on väiksed, ei ole piisavalt ruumi advokaatidele ja kuulajatele. Tihti peab istuma prokuröri kõrval või üldse vabakuulajatele mõeldud pingil, kus ei ole võimalik isegi arvutit kasutada. Eriti aktuaalseks muutus ruumi puudus pandeemia ajal. Suurte ja mahukate kriminaalprotsesside jaoks sobiks paremini vana ja lagunev Liivalaia kohtumaja.

Istungeid pannakse aegadele kui prokurör ei ole tööl ja seda on ka tema töö kalendrist näha (nt koolitus, lähetus, puhkus).

Istungiajad määratakse, mitte ei lepita kokku. Info ei liigu, sageli ei toimu midagi mitme kuu jooksul. Määruskaebus seisab teinekord mitu kuud maakohtus enne ringkonnakohtule edastamist.

Kohtunikuametisse määratud uuele kohtunikule antakse lahendamiseks liiga palju ja liialt erinevatesse valdkondadesse kuuluvaid asju, mistõttu kohtumenetluse kiirus kannatab märkimisväärselt. Virtuaalistungite keskkond ei ole töökindel, esineb tõrkeid.

Menetlused seisavad häirivalt palju kohtu taga ning tihti ei ole võimalik saada infot, millal asja aktiivne lahendamine jätkub. Kohtu suur töökoormus, kohtunike puhkamised jms on arusaadavad põhjused viivitustele, kuid sooviks siiski selgust, kui kaua mingil põhjusel tekkinud seisak asja lahendamisel võib kesta.

3.2 Harju Maakohus

Harju Maakohtule andis hinnanguid 87 vastajat.

Harju Maakohtu puhul on hinnangud kohtunikele peamiselt kõrgel tasemel, kuid iga hinnatava aspekti puhul näeme ka pigem rahulolematuid vastajaid (joonis 6). Kõige enam on neid kohtuasja lahendamise põhjalikkuse puhul (19% hindas negatiivselt).

Ka hinnangud kohtu töötajatele on kõrgel tasemel, vaid nende kättesaadavust advokaatide ja prokuröride jaoks on hinnatud madalamalt – pigem rahulolematu on 16% vastanutest (joonis 7).

Ülejäänud aspektide osas näeme rohkem rahulolematust peamiselt kohtumenetluse kiiruse osas (51%), lisaks on aeg-ajalt probleeme tähtaegadest kinnipidamisega ning on vastanuid, kes pole rahul kohtupidamise füüsiliste tingimustega (joonis 8).

Võrdlus eelmise uuringuga

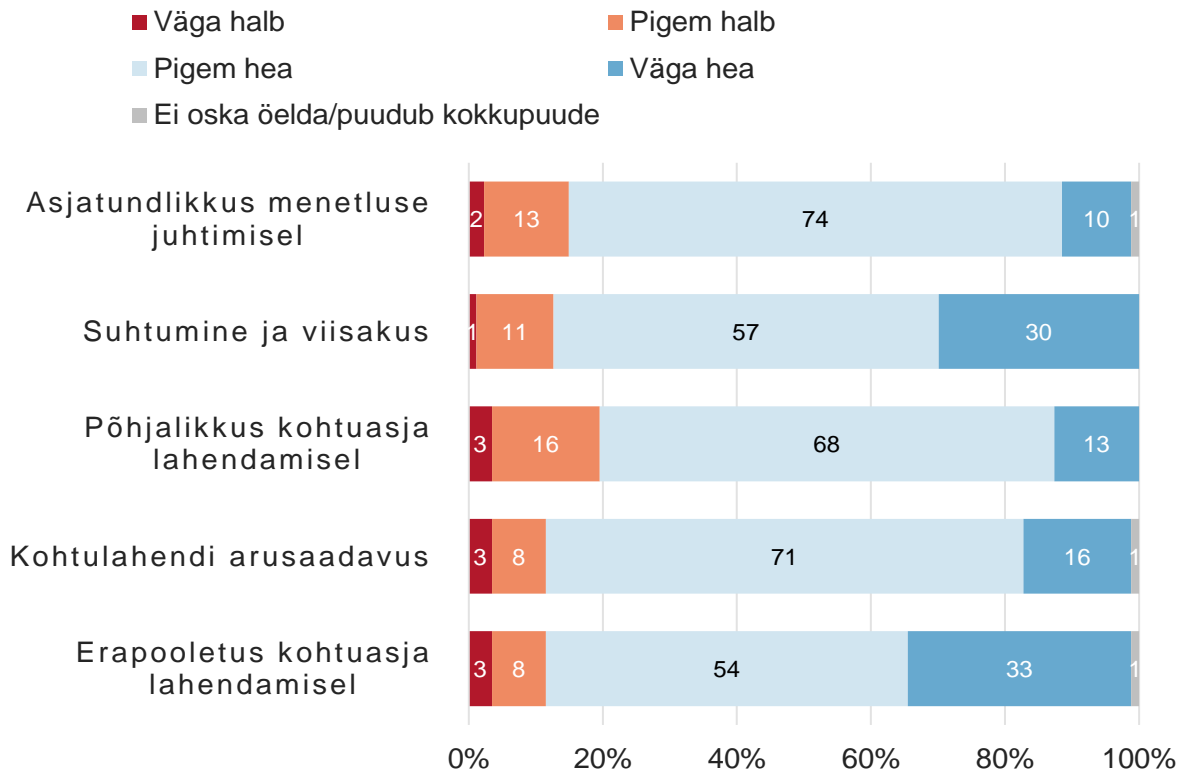
Siin ja edaspidi kasutame võrdluseks eelmise uuringuga skaala keskmisi hindeid. Võrdleme neid tegureid, mille sõnastust pole muudetud.

Keskmisi hinnanguid võrreldes selgub, et Harju Maakohtu kohtunike puhul on paranenud kohtulahendi arusaadavus (2,67 →3,01), kohtuasja lahendamise põhjalikkus (2,74 →2,9) ja hinnang erapooletusele (2,94 →3,19).

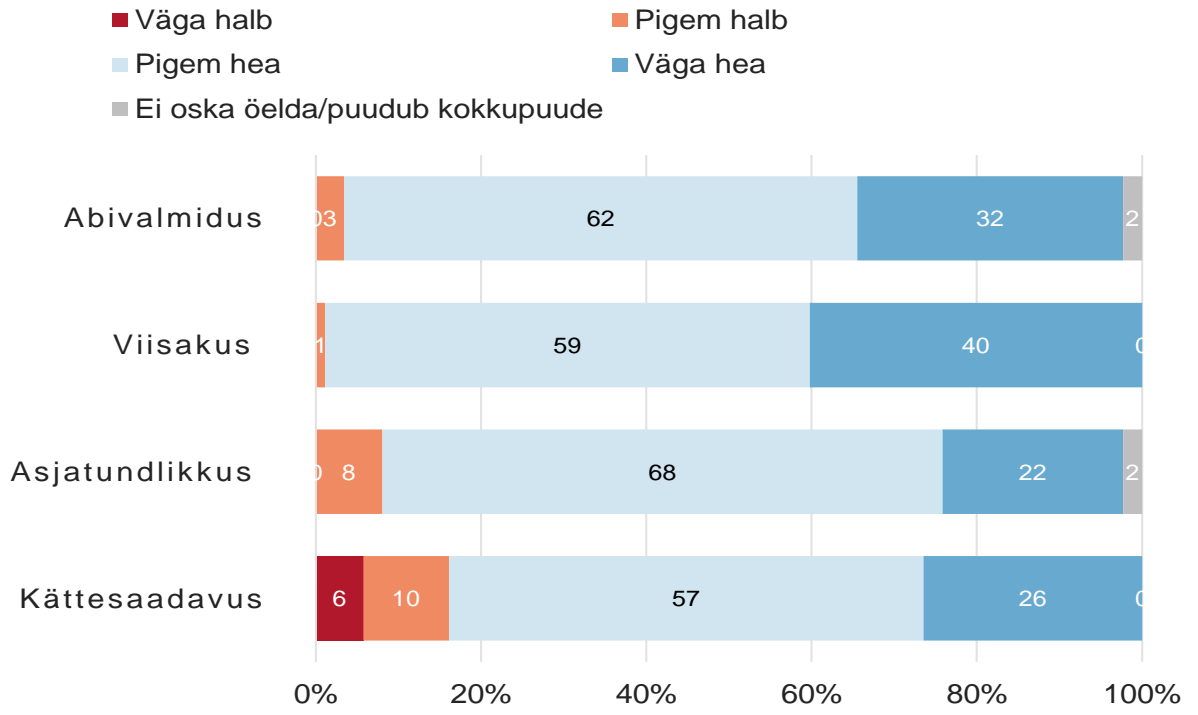
Kohtu muude töötajate puhul on paranenud nende viisakus (3,2 →3,39) ja abivalmidus (3,09 →3,29), kuid veidi halvenenud kättesaadavus (3,15 →3,05).

Muude tööloikude puhul on paranenud info liikumine (2,87 →3,07) ja istungiaegade kokkuleppimise protsess (2,96 →3,14), kohtumenetluse kiiruse osas hinnang muutunud ei ole (2,35 →2,36).

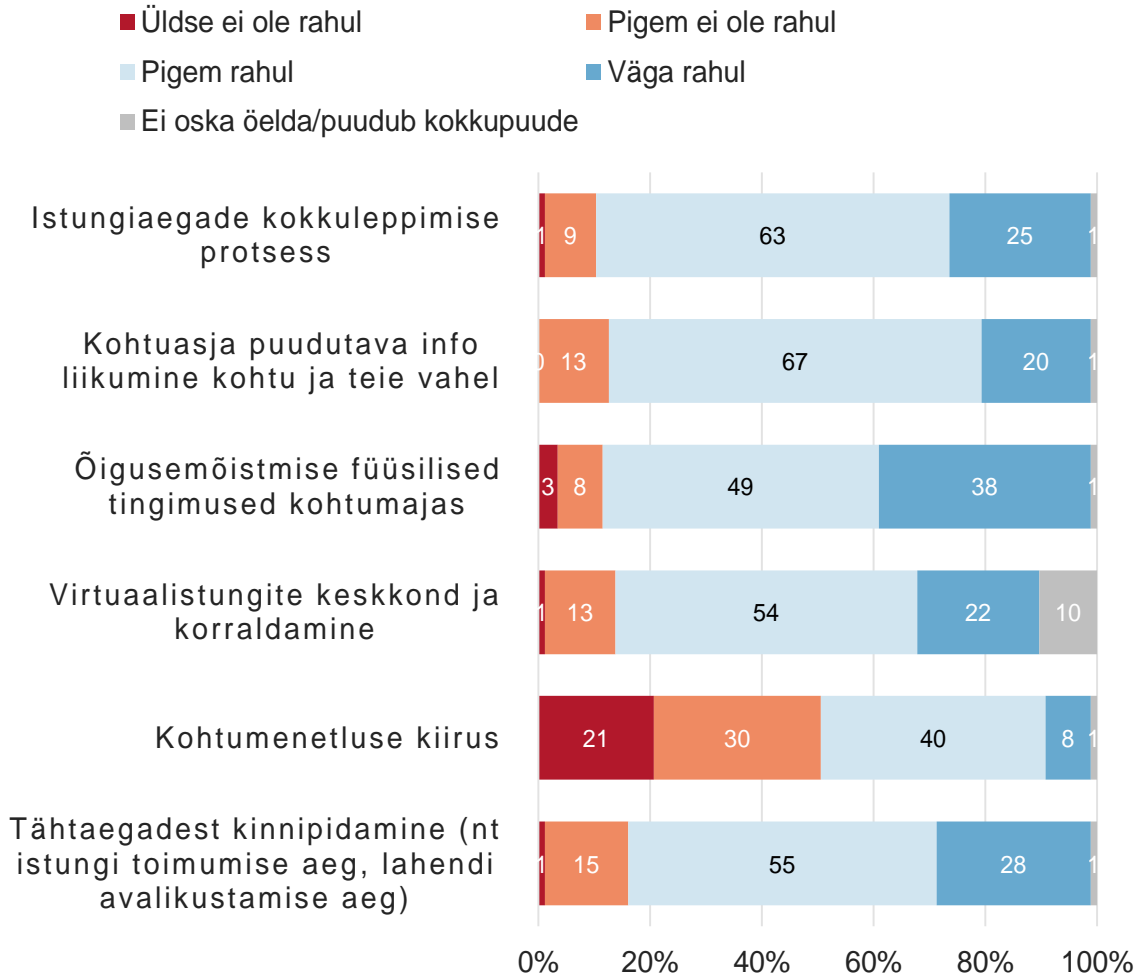
Joonis 6. Hinnangud Harju Maakohtu kohtunikele, vastajate arv n=87, %

Joonis 7. Hinnangud Harju Maakohtu kohtu töötajatele, n=87, %

Joonis 8. Hinnangud Harju Maakohtu kohtupidamise muudele aspektidele, n=87, %

3.3 Viru Maakohus

Viru Maakohtu kohta andis uuringu käigus hinnanguid 23 vastajat.

Üldiselt on hinnangud kohtunikele kõrgel tasemel, kuid veidi madalamalt on hinnatud kohtuasjade lahendamise põhjalikkust ja erapooletust. Kummagi teguriga on pigem rahulolematu 13% vastanutest (joonis 9).

Kohtu töötajate puhul näeme kõrgemaid hinnanguid viisakusele ja asjatundlikkusele, veidi madalamaid aga töötajate kättesaadavusele ja abivalmidusele (joonis 10).

Muudest hinnatavatest aspektidest tõusevad esile kohtumenetluse kiirus ja virtuaalkeskond, millega pole rahul vastavalt 34% ja 30% vastanutest.

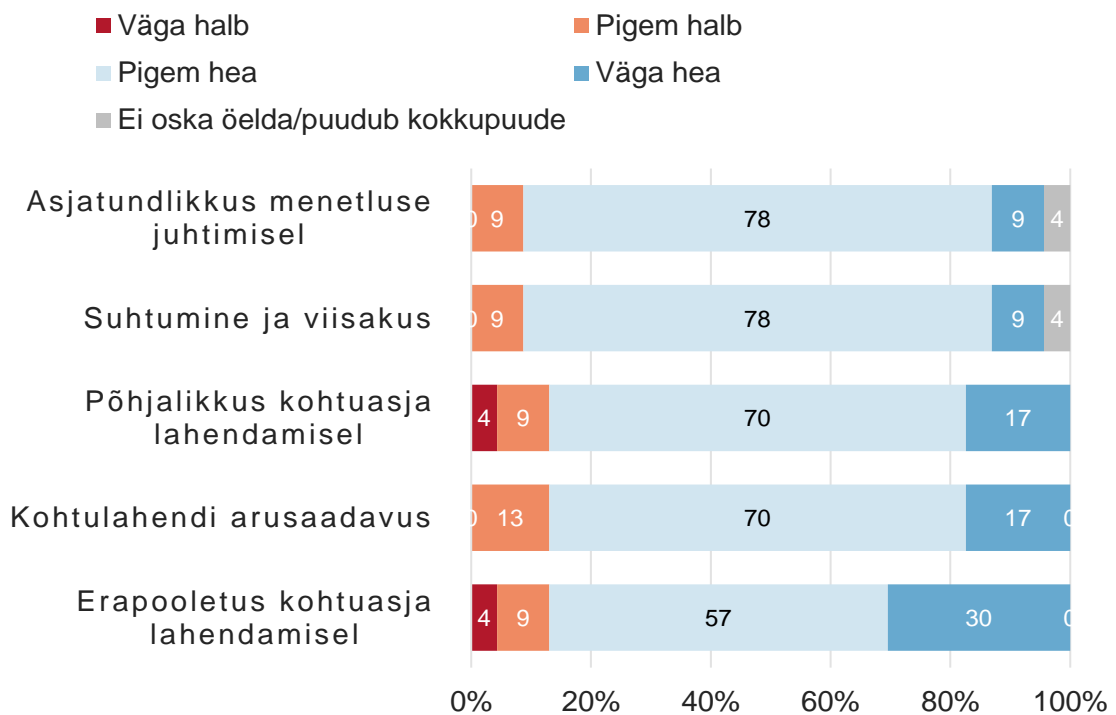
Võrdlus eelmise uuringuga

Viru maakohtu puhul on kohtunike osas paranenud kohtulahendi arusaadavus (2,73 →3,04) ja erapooletus (3,05 →3,13), samale tasemele on jäänud hinnang kohtuasja lahendamise põhjalikkusele (3,05 →3,0).

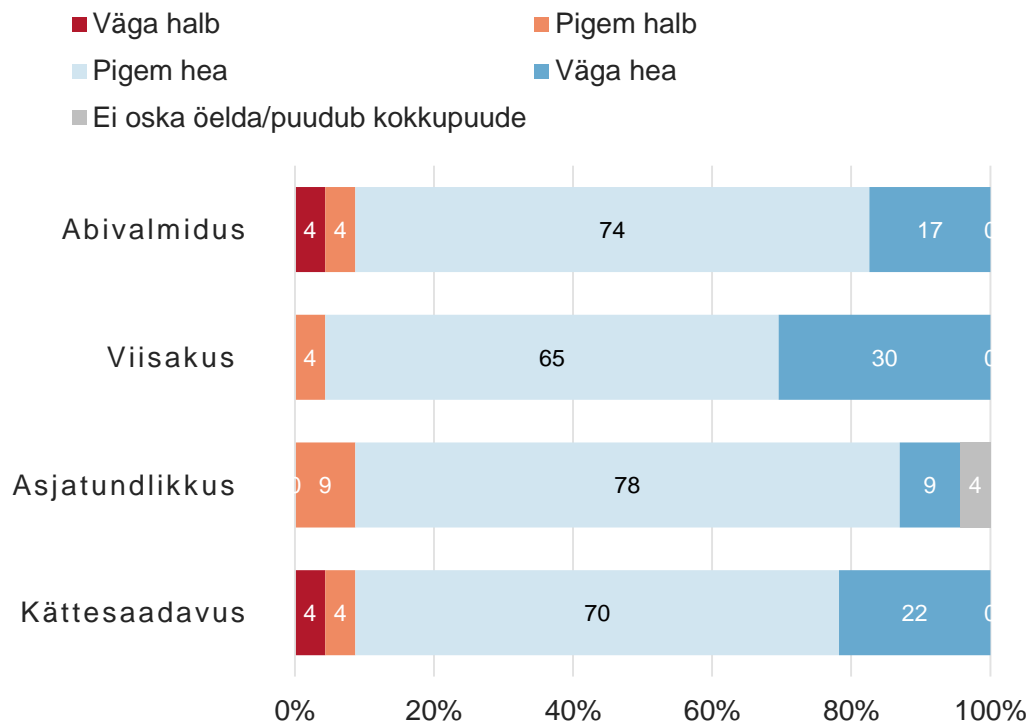
Kohtu muude töötajate osas on aga langenud hinnangud kättesaadavusele (3,15 →3,09) ja abivalmidusele (3,18 →3,04), samaks on jäänud hinnang viisakuse osas (3,26 →3,26).

Ülejäänud tegurite puhul näeme paranemist kohtumenetluse kiiruse (2,47 →2,68), info liikumise (2,95 →3,09) ja istungiaegade kokkuleppimise protsessi osas (2,88 →3,18).

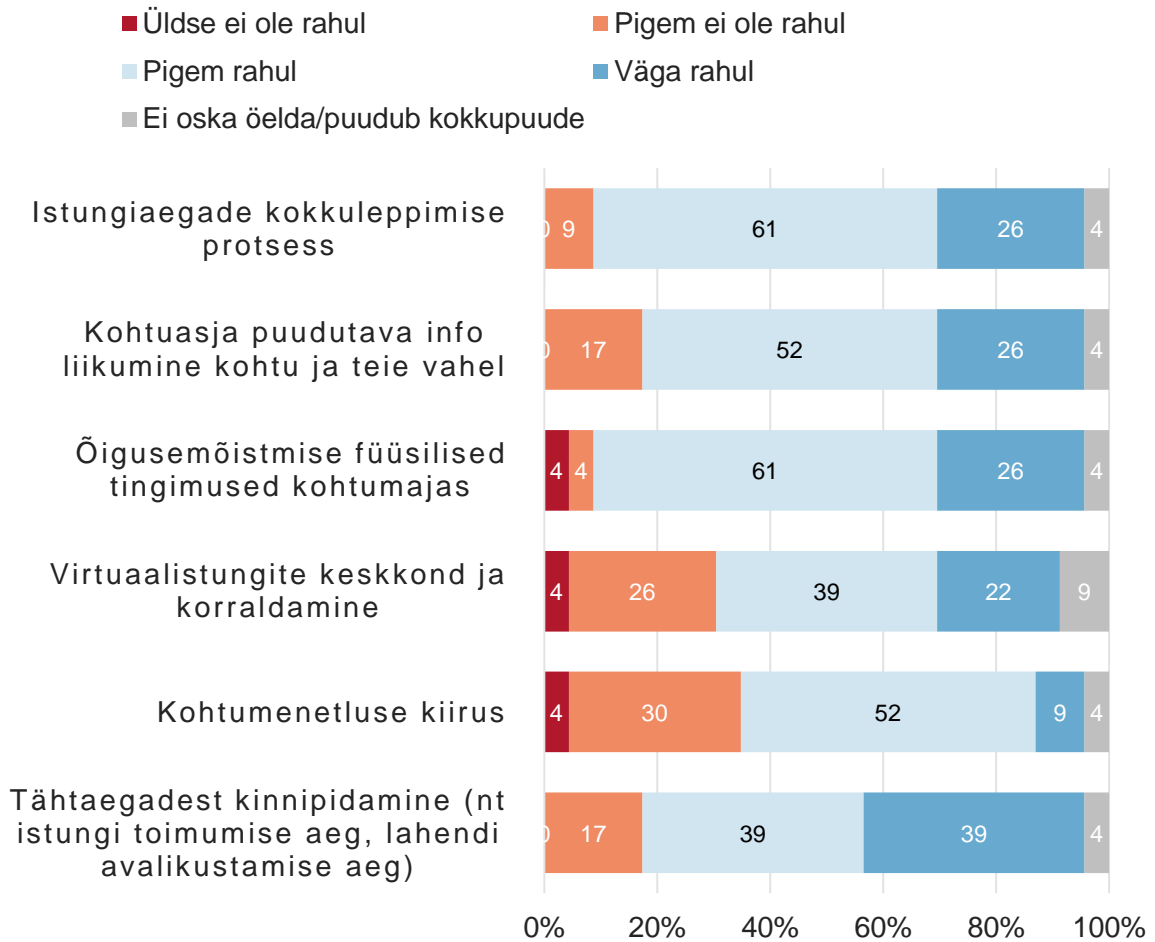
Joonis 9. Hinnangud Viru Maakohtu kohtunikele, n=23, %

Joonis 10. Hinnangud Viru Maakohtu töötajatele, n=23, %

Joonis 11. Hinnangud Viru Maakohtu kohtupidamise muudele aspektidele, n=23, %

3.4 Tartu Maakohus

Tartu Maakohtu kohta andis hinnanguid 53 vastajat.

Tartu Maakohtu kohtunike hindamisel anti üldiselt kõrgeid hinnanguid, kõige enam rahulolematuid oli kohtuasja lahendamise põhjalikkuse puhul (12%) (joonis 12). Tartu Maakohtu keskmised hinnangud kohtunikele on kõrgemad, kui teistel uuringus vaadeldud kohtutel.

Kohtu töötajate puhul ollakse hästi rahul nende viisakuse, abivalmiduse ja asjatundlikkusega, kuid veidi kriitikat pälvis nende kättesaadavus (14%) (joonis 13).

Muude hinnatavate aspektide puhul näeme muidu küllalt kõrgeid hinnanguid, kuid 20% ja enam rahulolematuid vastajaid näeme kolme teguri puhul: kohtumenetluse kiirus, virtuaalistungite korraldus ja kohtupidamise füüsilised tingimused (joonis 14).

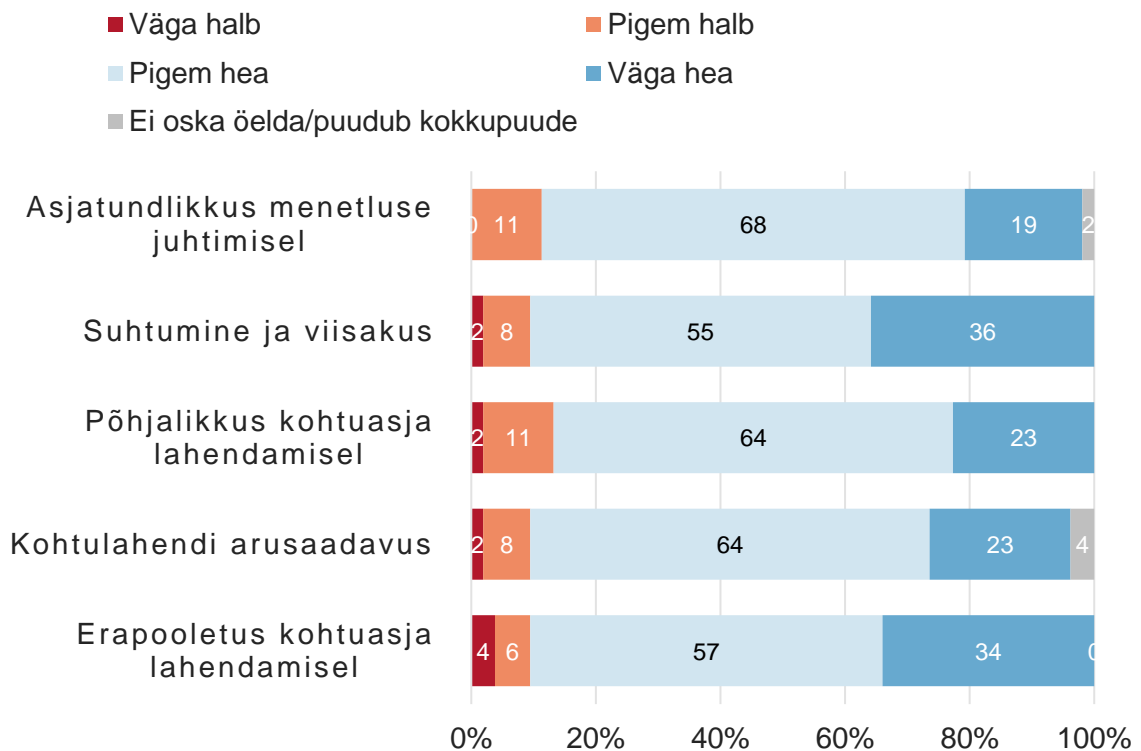
Võrdlus eelmise uuringuga

Tartu Maakohtu kohtunike puhul on paranenud nii erapooletuse hinnang (3,04 →3,21), kohtulahendite arusaadavus (2,68 →3,12) kui ka põhjalikkus (3 →3,08).

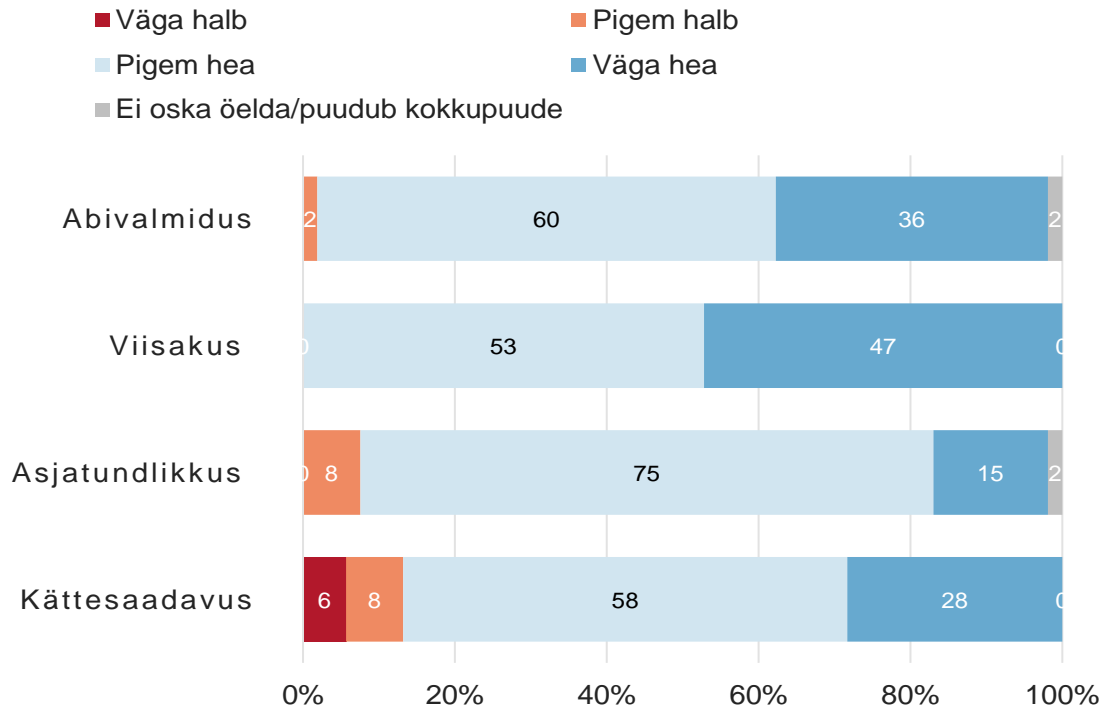
Kohtu muude töötajate osas on samale tasemele jäänud hinnangud viisakusele (3,4 →3,47) ja abivalmidusele (3,32 →3,35), veidi langenud aga hinnang nende kättesaadavusele (3,26 →3,09).

Muude hinnatavate tegurite osas näeme varasemaga samal tasemel hinnanguid: hinnang info liikumisele 3,07 →3,06, istungiaegade kokkuleppimine 3,04 →3,02 ja menetluse kiirus 2,48 →2,43.

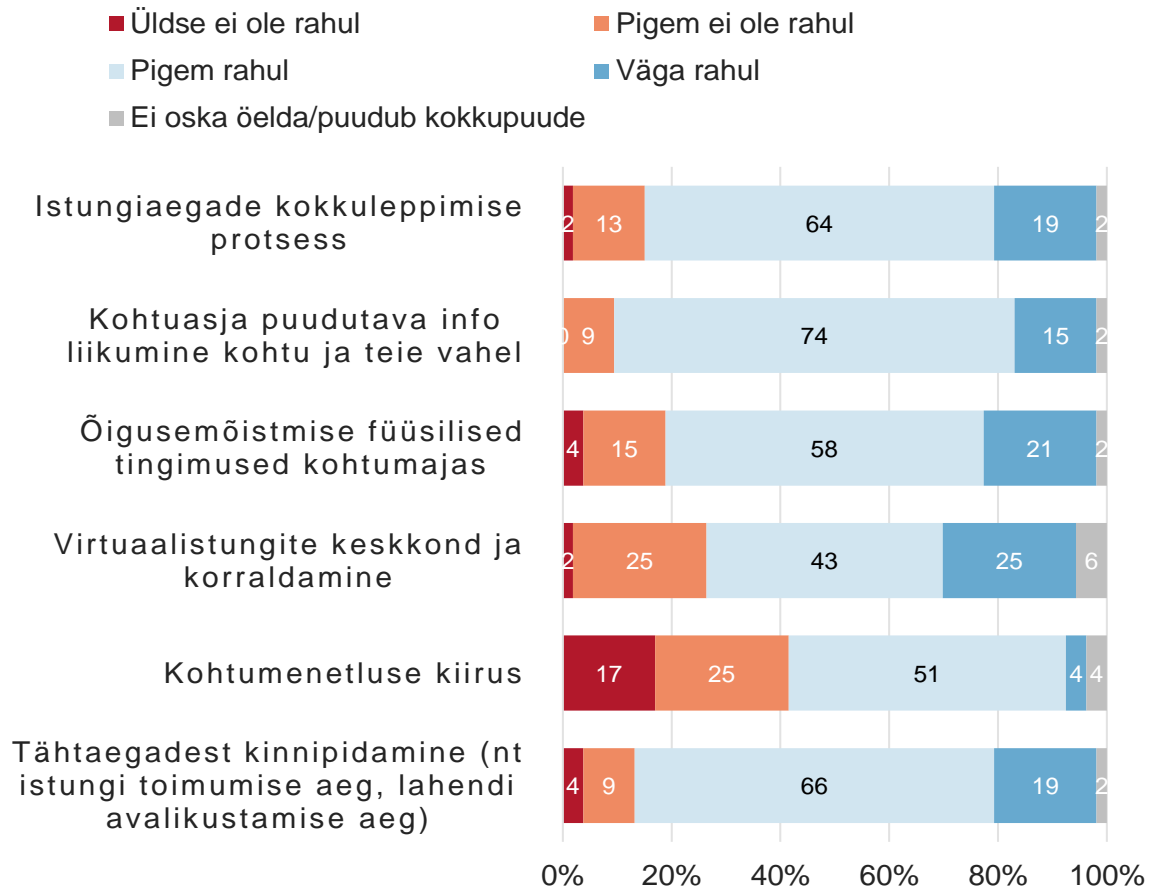
Joonis 12. Hinnangud Tartu Maakohtu kohtunikele, n=53, %

Joonis 13. Hinnangud Tartu Maakohtu kohtu töötajatele, n=53, %

Joonis 14. Hinnangud Tartu Maakohtu kohtupidamise muudele aspektidele, n=53, %

3.5 Pärnu Maakohus

Pärnu Maakohtule andis oma hinnangu 34 vastajat.

Kohtunikke puudutavate küsimuste puhul hinnati kõrgelt suhtumist ja viisakust ning erapooletust. 15% vastajatest oli aga rahulolematu järgmiste teguritega: kohtulahendi arusaadavus, põhjalikkus kohtuasja lahendamisel ja asjatundlikkus menetluse juhtimisel.

Teisi kohtu töötajaid puudutavad hinnangud on kõrged – negatiivseid hinnanguid näeme vaid kättesaadavuse osas, kus rahulolematust väljendas 9% hindajatest. Siinjuures pälvis Pärnu Maakohus kohtu töötajate osas kõrgemad keskmised hinded võrrelduna muude uuritud kohtutega.

Ka Pärnu Maakohtu puhul ei ole vastajad rahul kohtumenetluse kiirusega, mis on pälvinud kõige enam rahulolematust (42%). Samuti pälvisid kriitikat kohtupidamise

füüsilised tingimused, virtuaalistungitega seonduv ja tähtaegadest kinnipidamine (rahulolematuid 15%).

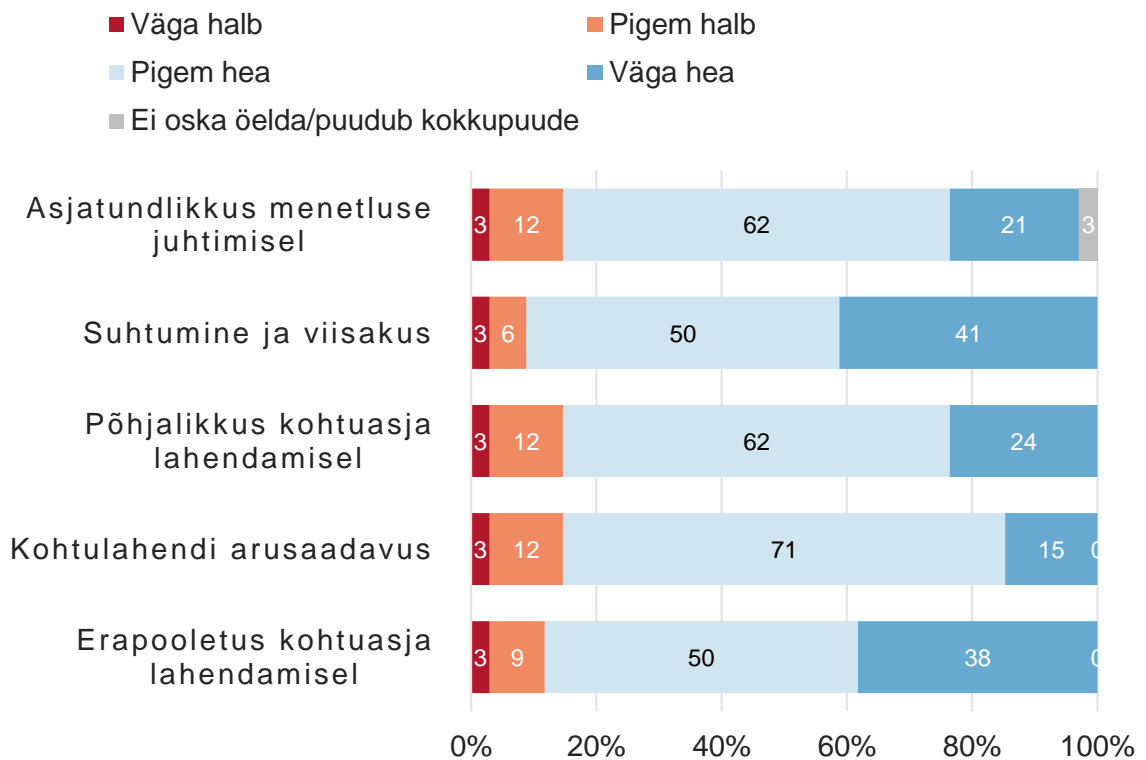
Võrdlus eelmise uuringuga

Pärnu Maakohtu kohtunike puhul on võrreldes eelmise uuringuga samale tasemele jäänud kohtunike põhjalikkus kohtuasjade lahendamisel (3,03 →3,06) ja erapooletus (3,23 →3,24), paranenud on kohtulahendite arusaadavus (2,81 →2,97).

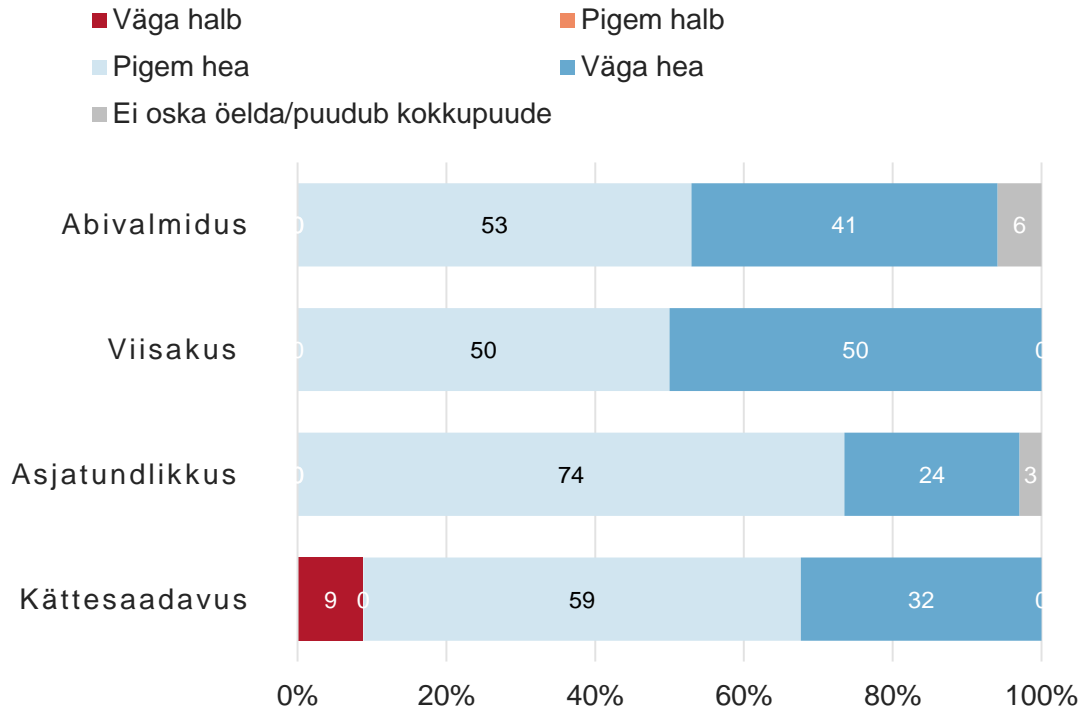
Kohtu töötajate osas on samale tasemele jäänud töötajate abivalmidus (3,43 →3,44), paranenud on nende viisakus (3,43 →3,5) ja halvenenud kättesaadavus (3,47 →3,15).

Muudes aspektides on samale tasemele jäänud kohtuasja puudutava info liikumine (3,13 →3,15), paranenud istungiaegade kokkuleppimisega seonduv (3,17 →3,24) ja halvenenud kohtumenetluste kiirus (2,63 →2,48).

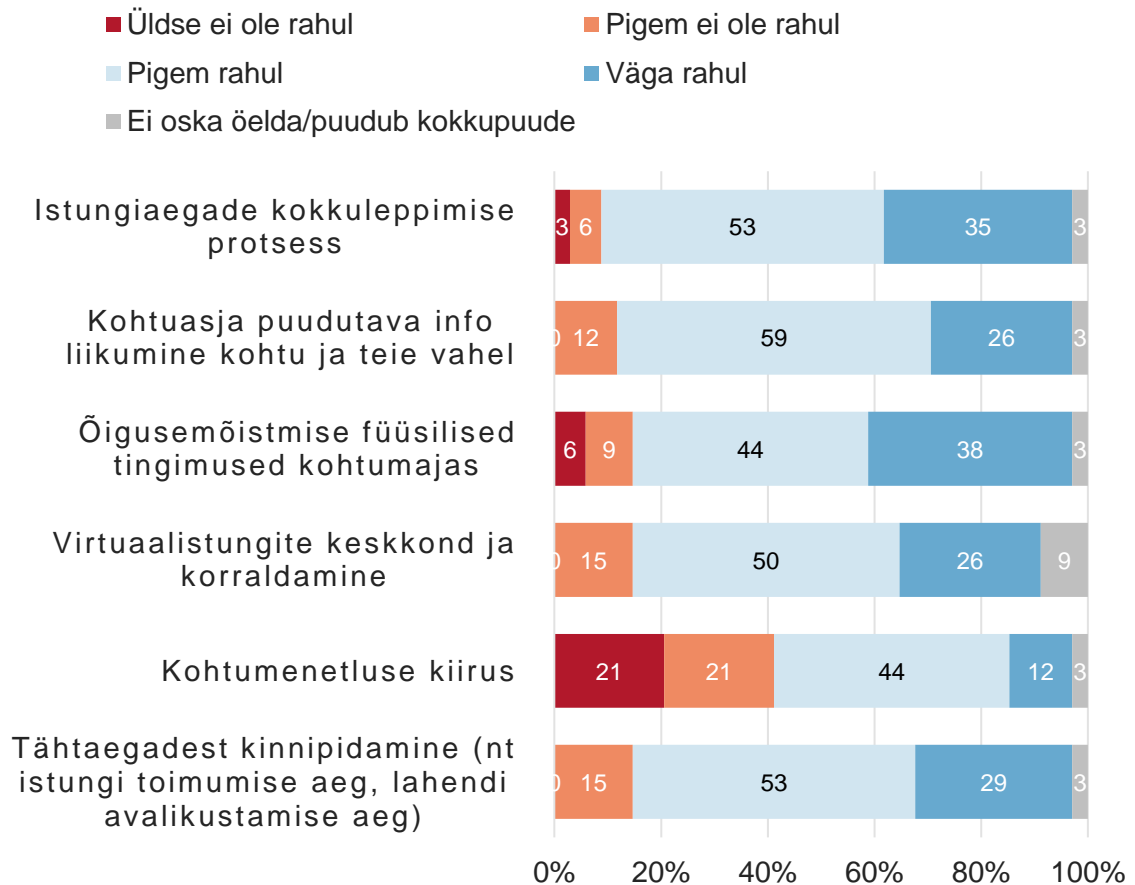
Joonis 15. Hinnangud Pärnu Maakohtu kohtunikele, n=34, %

Joonis 16. Hinnangud Pärnu Maakohtu kohtu töötajatele, n=34, %

Joonis 17. Hinnangud Pärnu Maakohtu muudele menetluse aspektidele, n=34, %

3.6 Tallinna Halduskohus

Tallinna Halduskohust hindas uuringu käigus 19 vastajat, mis on veidi vähe tulemuste täpsemaks analüüsimiseks. Toome siiski tulemused välja, arvestades, et neid tuleb arvestada suuremate usalduspiiridega.

Kohtunike hindamisel näeme küllaltki kõrgeid tulemusi, mõnevõrra rohkem rahulolematust näeme siin vaid nende töö põhjalikkuse puhul.

Kohtu muude töötajate puhul on kriitikat pälvitud sarnaselt paljude teistega töötajate halb kättesaadavus.

Muude hinnatavate aspektide puhul on madalaimalt hinnatud kohtumenetluste kiirus, millega pole rahul 43%.

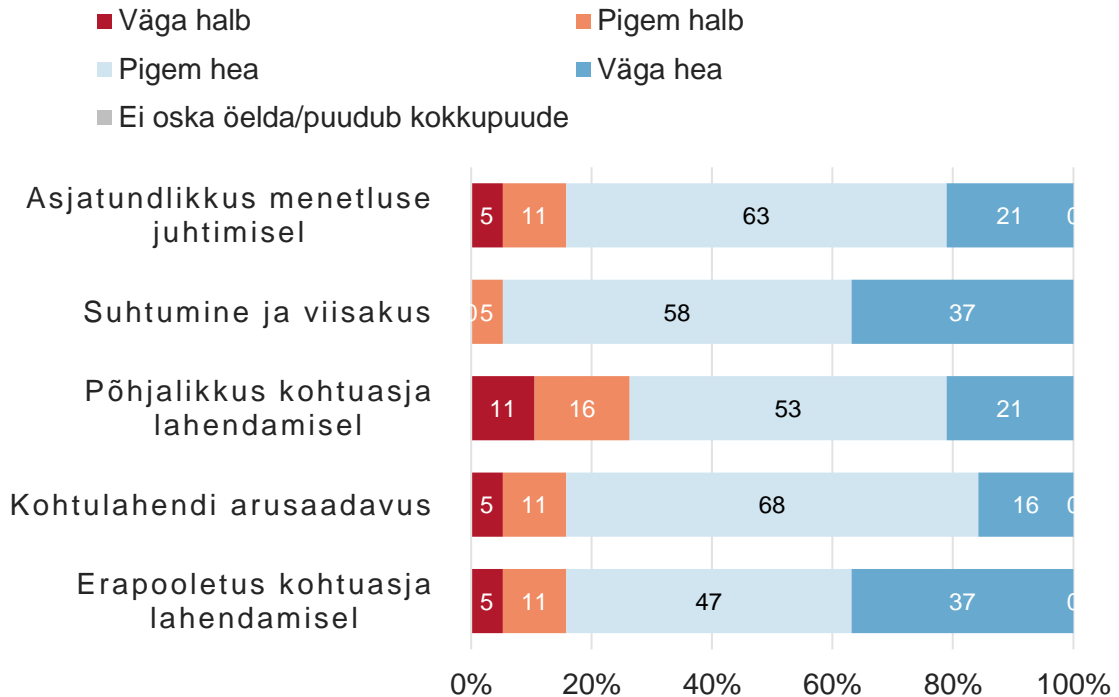
Võrdlus eelmise uuringuga

Tallinna Halduskohtu puhul on kohtunike töö osas paranenud kohtulahendite arusaadavus (2,83 →2,95) ja erapooletus kohtuasja lahendamisel (3,05 →3,16), langenud aga hinnang põhjalikkusele (3,19 →2,84).

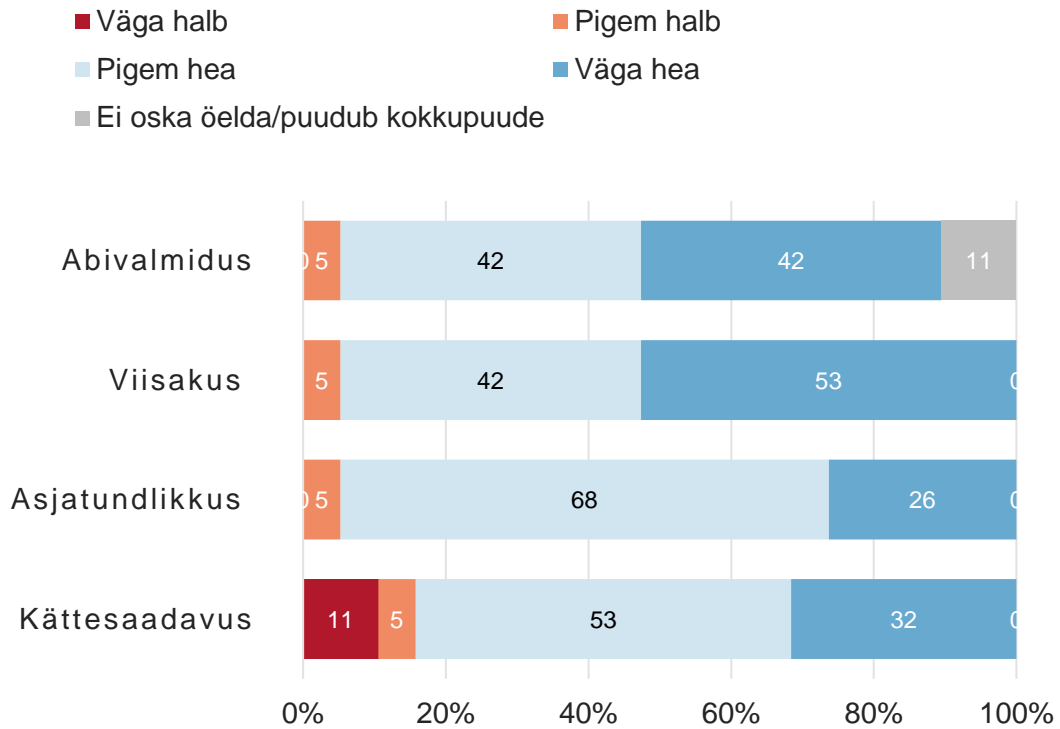
Kohtu töötajate puhul on samaks jäänud hinnang abivalmidusele (3,38 →3,41), paranenud hinnang viisakusele (3,36 →3,47) ja vähenenud kättesaadavus (3,3 →3,05).

Ülejäänud aspektide osas on paranenud info liikumise kiirus (3,05 → 3,26) ja istungiaegade kokkuleppimine (3,18 →3,32), kuid langenud hinnang kohtumenetluste kiirusele (2,87 →2,58).

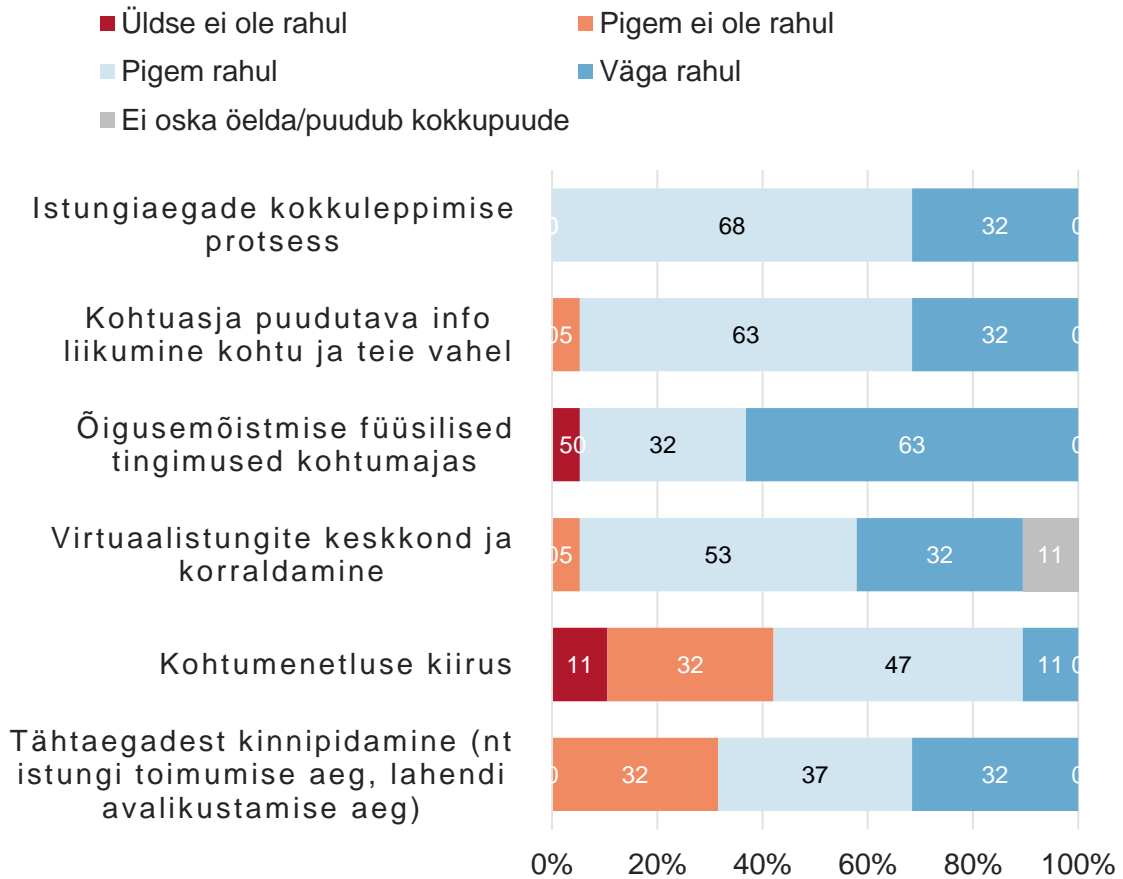
Joonis 18. Hinnangud Tallinna Halduskohtu kohtunikele, n=19, %

Joonis 19. Hinnangud Tallinna Halduskohtu töötajatele, n=19, %

Joonis 20. Hinnangud Tallinna Halduskohtu töö muudele aspektidele, n=19

3.7 Tallinna Ringkonnakohus

Tallinna Ringkonnakohust hindas uuringu käigus 51 vastajat.

Kohtunike puhul on kõige kõrgemalt hinnatud nende viisakust, kus madalaid hindeid on antud vähe. Muude tegurite puhul näeme madalaid hindeid vahemikus 14-24% ning kõige kriitilisemad ollakse ka selle kohtu puhul kohtuasjade lahendamise põhjalikkuse osas.

Muude kohtutöötajate puhul on hinnangud kõrged, vaid nende kättesaadavus pole vastajate arvates alati hea.

Ka Tallinna Ringkonnakohtu puhul pole kõik vastajad rahul kohtumenetluse kiirusega, lisaks pälvib osaliselt rahulolematust virtuaalistungitega seonduv, kohtupidamise füüsilised tingimused ja tähtaegadest kinnipidamine.

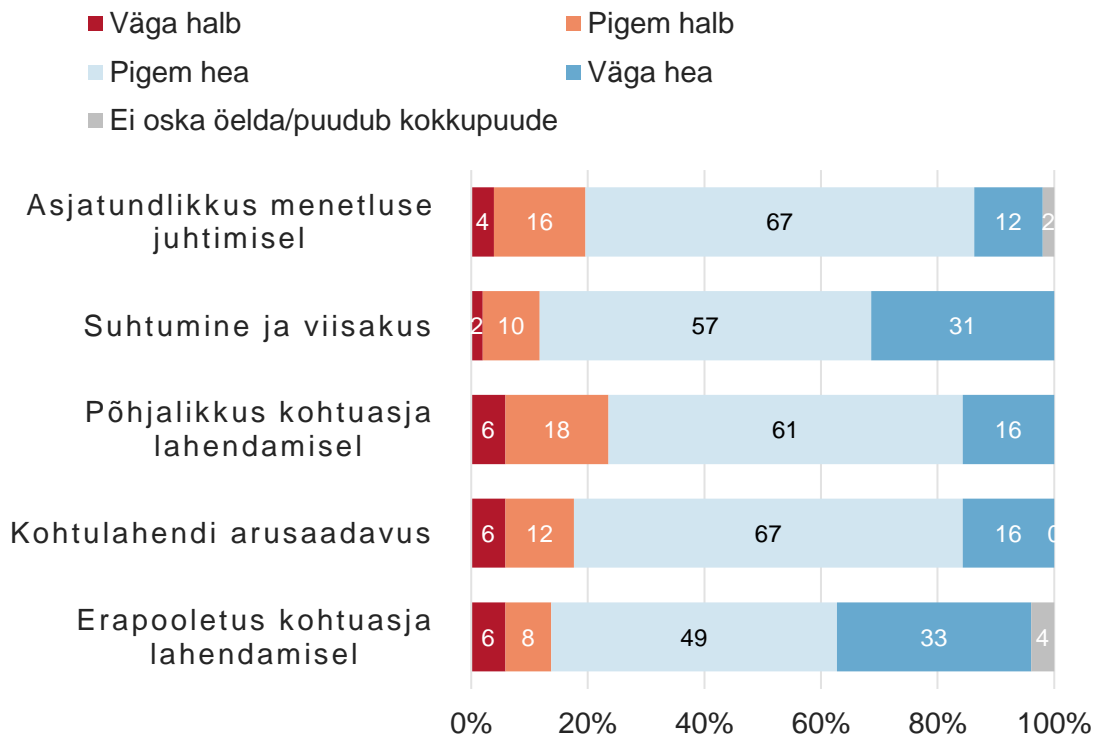
Võrdlus eelmise uuringuga

Tallinna Ringkonnakohtu tulemustes kohtunike kohta on samaks jäänud hinnangud erapooletusele (3,17 →3,14) ja kohtulahendi arusaadavusele (2,9 →2,92), langenud on hinnang põhjalikkusele (3,22 →2,86).

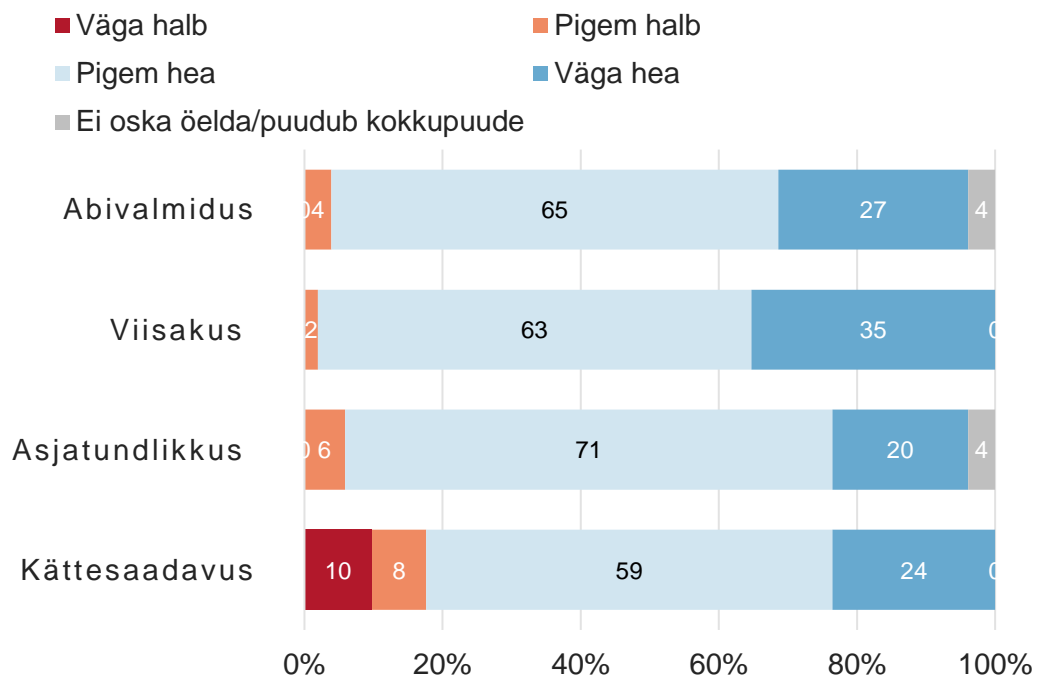
Kohtu töötajate osas on langenud hinnangud kättesaadavusele (3,21 →2,96), abivalmidusele (3,35 →3,24) ja viisakusele (3,46 →3,33).

Muude tegurite puhul on samaks jäänud hinnang info liikumisele (3,05 →3,04), paranenud istungiaegade kokkuleppimine (2,78 →3,18) ja halvenenud kohtumenetluse kiirus (2,73 →2,4).

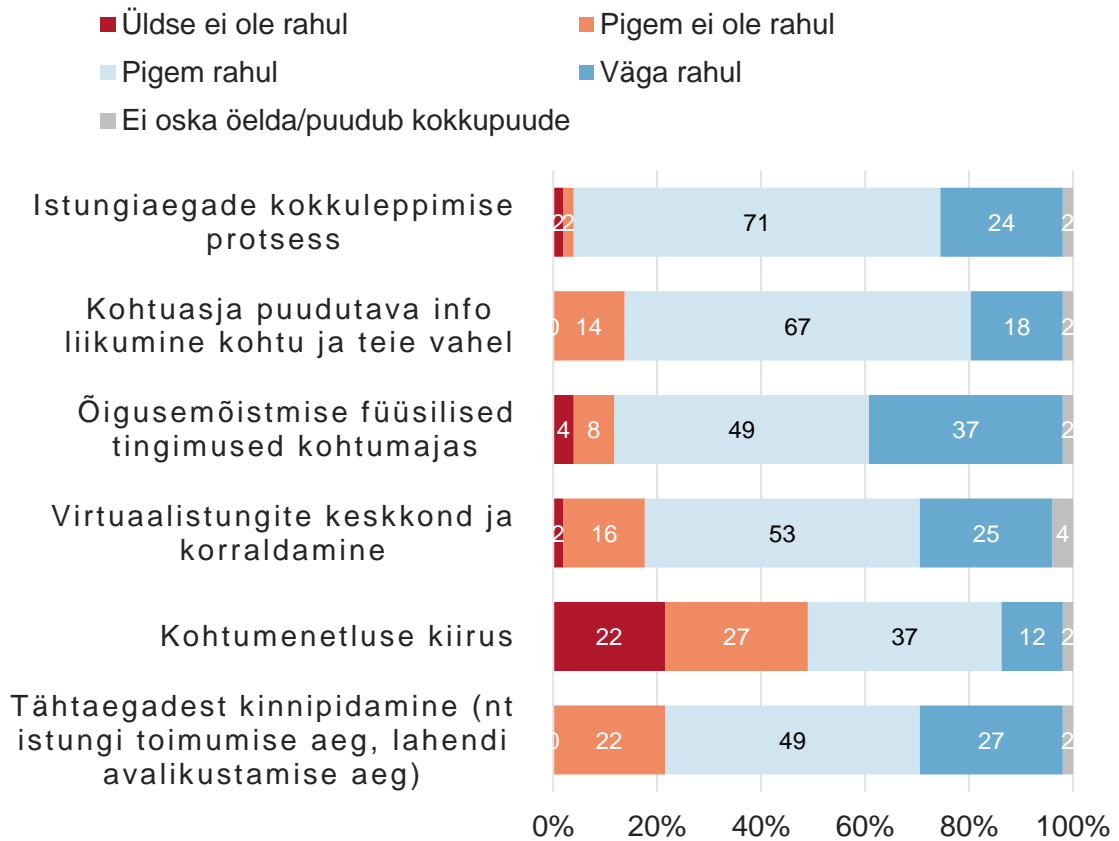
Joonis 21. Hinnangud Tallinna Ringkonnakohtu kohtunikele, n=51, %

Joonis 22. Hinnangud Tallinna Ringkonnakohtu kohtu töötajatele, n=51, %

Joonis 23. Hinnangud Tallinna Ringkonnakohtu töö muudele aspektidele, n=51, %

3.8 Tartu Ringkonnakohus

Tartu Ringkonnakohtule andis hinnanguid 26 vastajat.

Selgus, et kohtu kohtunike puhul on kohtulahendi arusaadavust ja menetluse juhtimist hinnatud kõige kõrgemalt, veidi rohkem madalaid hindeid näeme kohtunike erapooletuse ja põhjalikkuse hindamisel.

Kohtu töötajate kohta antud hinnangud on kõrgel tasemel, kuid alati ei ole kohtu töötajad olnud professionaalsetele menetlusosalistele kättesaadavad.

Muude hinnatavate tegurite osas pälvis kriitikat ka Tartu Ringkonnakohtu kohtumenetluste kiirus, lisaks on vahel probleeme olnud tähtaegadest kinnipidamise, istungiaegade kokkuleppimise, virtuaalistungite ja kohtupidamise füüsiliste tingimustega.

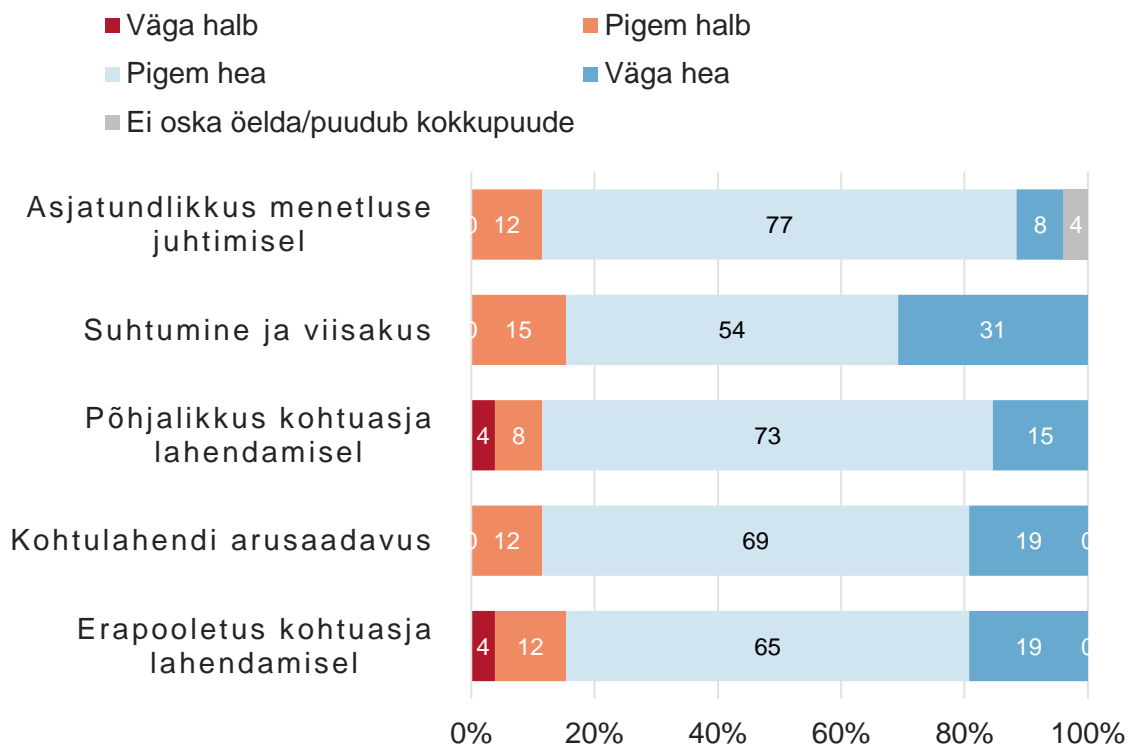
Tulemuste võrdlus eelmise uuringuga

Tartu Ringkonnakohtu puhul on kohtunike osas paranenud vastajate hinnang kohtulahendi arusaadavusele (3 →3,08) ning langenud hinnangud erapooletusele (3,3 →3,0) ja põhjalikkusele (3,45 →3,0).

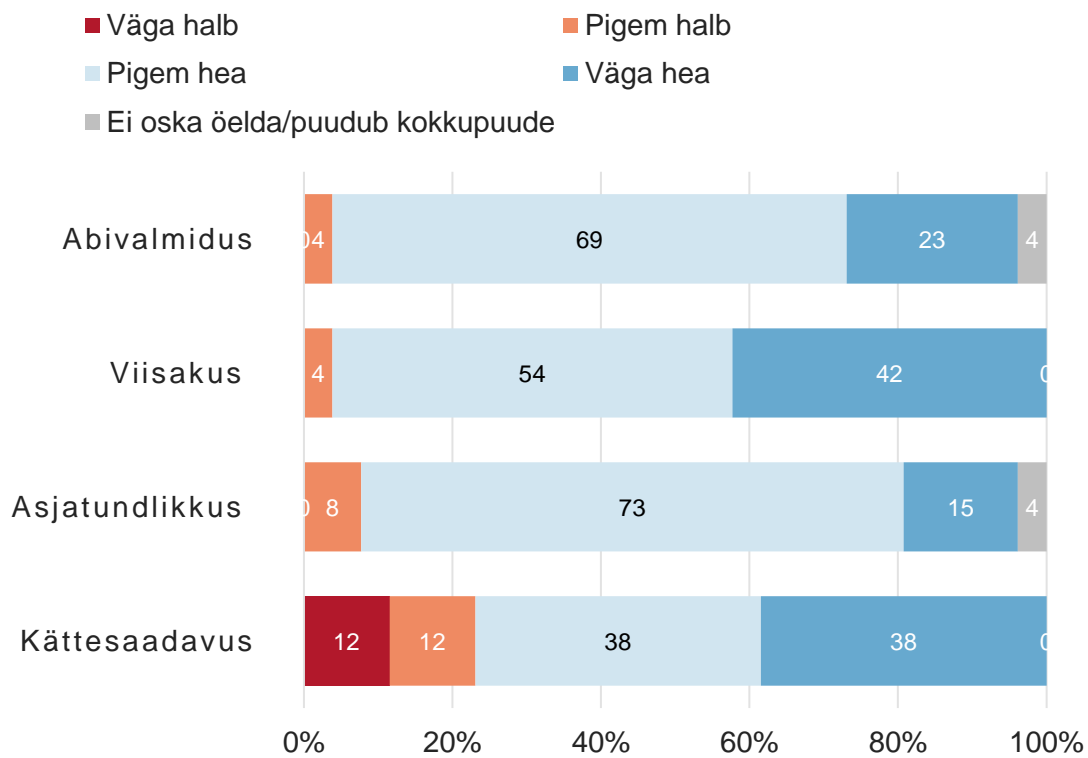
Kohtu töötajate osas on langenud hinnangud viisakusele (3,6 →3,38), abivalmidusele (3,46 →3,2) ja kättesaadavusele (3,44 →3,04).

Muude hinnatavate tegurite puhul selgus, et langenud on ka hinnangud kohtumenetluste kiirusele (2,85 →2,4), info liikumisele (3,46 →3,0) ja istungiaegade kokkuleppimisega seonduvale (3,55 →3,0).

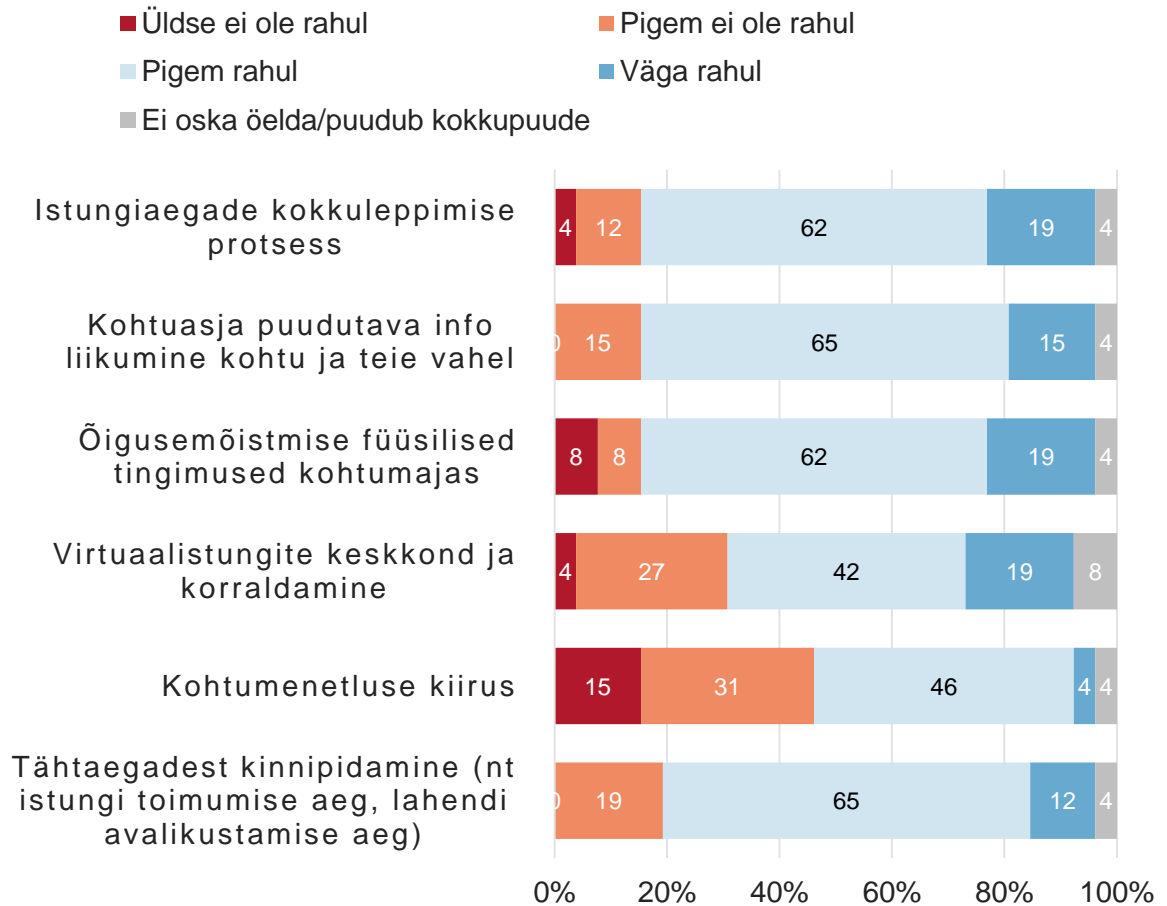
Joonis 24. Hinnangud Tartu Ringkonnakohtu kohtunikele, n=26, %

Joonis 25. Hinnangud Tartu Ringkonnakohtu töötajatele, n=26

Joonis 26. Hinnangud Tartu Ringkonnakohtu muudele teguritele, n=26

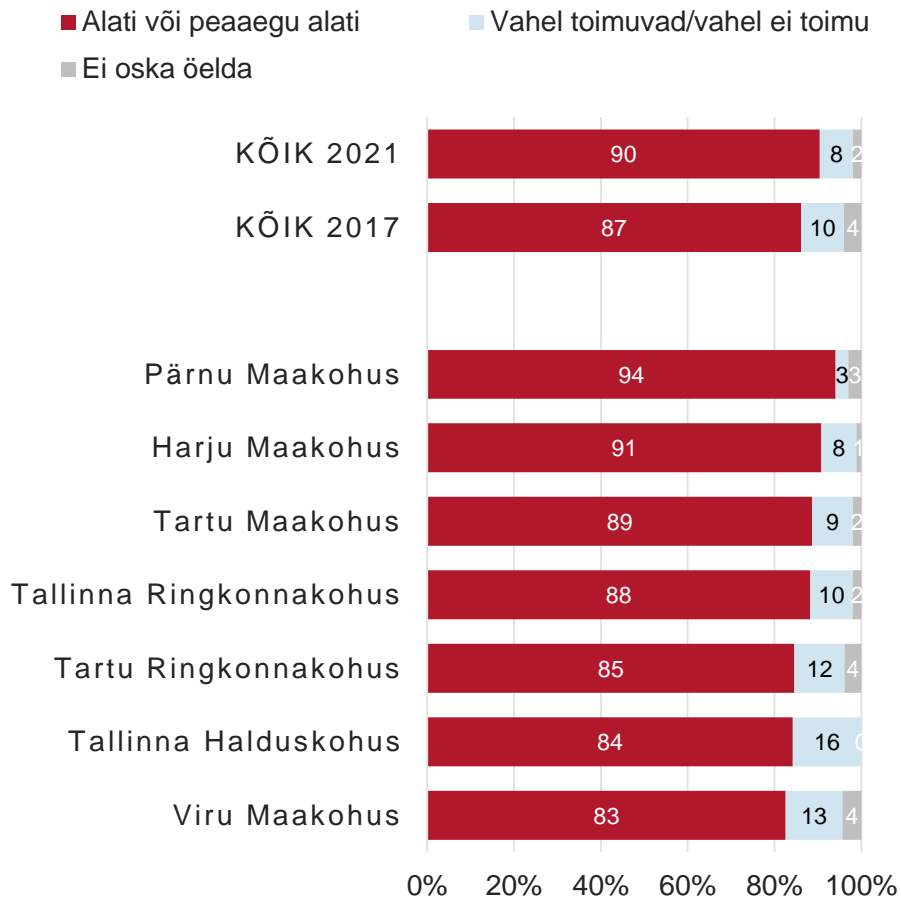

4 Istungite õigeaegsus

Vastavalt uuringu tulemusele on kohtutes viimase aasta jooksul 90% istungeid toimunud kokkulepitud aegadel. Võrreldes eelmise uuringuga on olukord veidi paranenud.

Istungite õigeaegsuse osas olid kõige paremad tulemused Pärnu Maakohtul ja Harju Maakohtul, kõige madalamalt hinnati Viru Maakohust. Valdkonniti on istungite ajakavaga probleeme olnud sagedamini haldusasjade puhul.

Joonis 27. Istungite toimumine kokkulepitud ajal, n=137, %

5 Kohtulahendi õigeaegsus

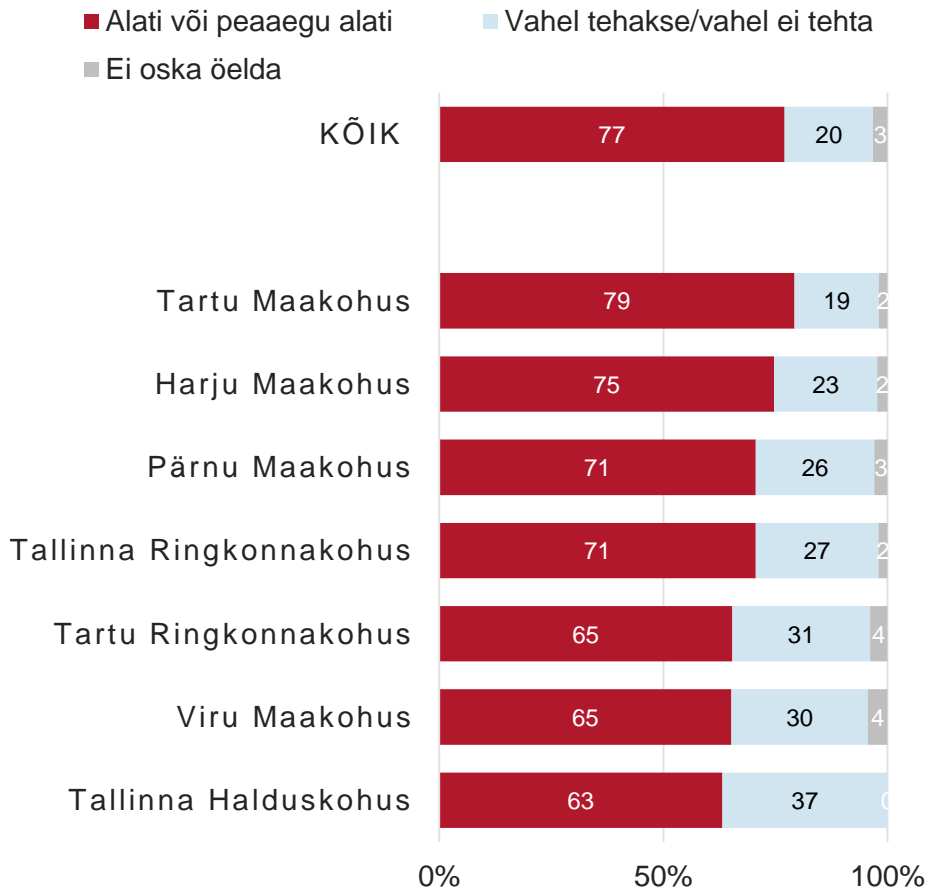
Küsimus: Kas kohtulahend tehakse kokkulepitud ajal?

Vastavalt uuringu tulemustele on kohtulahend tehtud õigeaegselt 77% juhtudest alati või peaaegu alati. 20% vastanute arvates vahel tehakse ja vahel mitte.

Kõige paremad tulemused selgusid Tartu ja Harju Maakohtul, kõige madalam on see aga Tallinna Halduskohtul, kus alati õigeaegselt tehakse otsused 63% vastanute hinnangul.

Prokuröride hinnang on siin kõrgem, kui advokaatidel – vastavalt 86% vs 71%. Kohtulahendi õigeaegsuse suhtes on kriitilisemad ka pikema tööstaažiga vastajad ning peamiselt haldusasjadega kokkupuutujad – viimastest 48% vastas, et sellega on mõnikord puudujääke.

Joonis 28. Kohtulahendi õigeaegsus, n=137, %

6 Rahulolu avaliku e-toimikuga

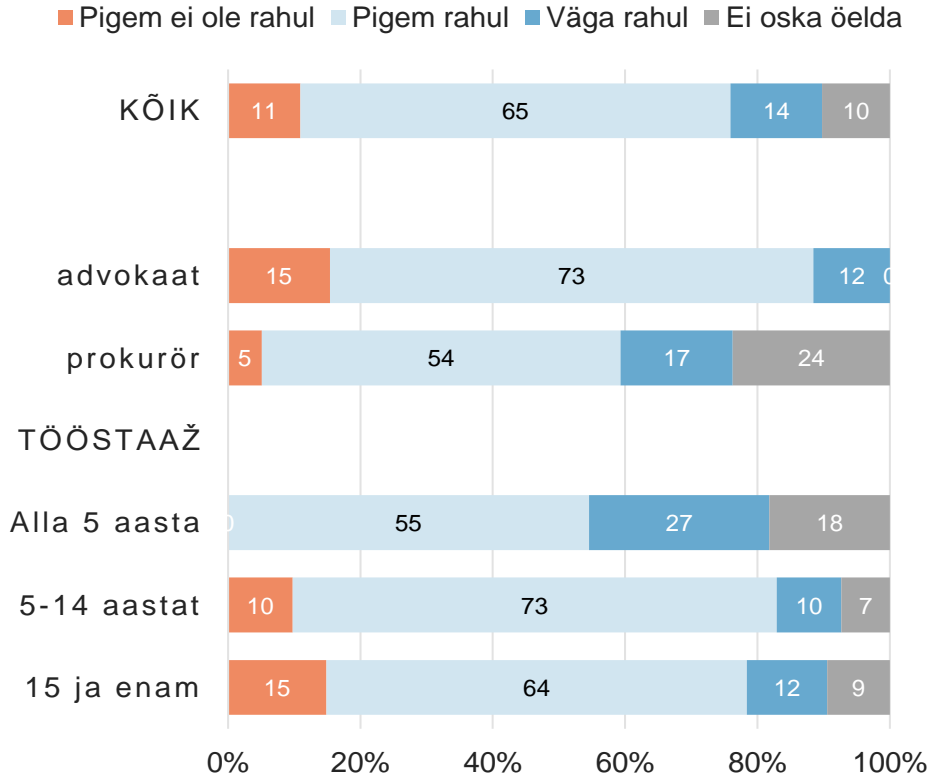
Küsimus: Kui rahul te olete avaliku e-toimikuga?

79% vastanutest on sellega rahul, sh 14% on väga rahul. Pigem rahulolematuid oli 11%.

Advokaatide seas on rahulolematuid enam, kui prokuröride hulgas – vast. 15% ja 5%. Kõige paremini on e-toimikuga rahul lühema tööstaažiga vastajad ja kõige vähem on rahul need, kes valdkonnas töötanud üle 15 aasta.

Prokurörid andsid avalikule e-toimikule veidi kõrgema hinde, kui advokaadid (vast. keskmine hinne 3,16 ja 2,96). Lühema tööstaažiga inimesed hindasid kõrgemalt, kui pikema staažiga. Valdkonniti vaadeldes hindasid siin kõige madalamalt süüteoasjadega tegelevad vastajad.

Joonis 29. Rahulolu avaliku e-toimikuga, n=137, %

Kommentaariid rahulolematusele e-toimikuga

Vabades kommentaarides jäid eelkõige kõlama järgmised märksõnad:

- Aeglane
- Kasutusmugavus ei ole piisav
- Kõik dokumendid pole kättesaadavad
- Teavitused tulevad mitmekordselt

Arusaamatult palju klikke on vaja teha selleks, et uus dokument seal avada.

Dokumentide allalaadimine ja taasavamine on liialt aeganõudev.

Menetlustähtaegade arvutamisel ei lähtu süsteem olukorrast, kus tegemist on liigaastaga või siis tähtaeg langeb nädalavahetusele või pühale. Rippmenüüs ei ole märgitud mitte kõiki võimalikke valikuid.

Kõik menetlusedokumentid ei ole alati nähtavad ja nende olemasolu selgub hiljem.

Raskesti kasutatav. Istungil toimetulekuks ja ka tööks vajalik ikkagi eelnev välja printimine- puudub raamatuvaade. Otsimine keeruline ja aeganõudev, lisaks võtab aega digiallkirjastatud failide avamine.

Toimikusse sisenemine on sageli problemaatiline, Sageli ei ole laetud asja materjale üles, sageli tuleb helistada või kirjutada sekretärile, et materjalid nähtavaks tehakse, materjalid on nummerdamata, mistõttu on raske viiteid kontrollida ja ka ise teha

7 Muutused ja usaldusväärsus

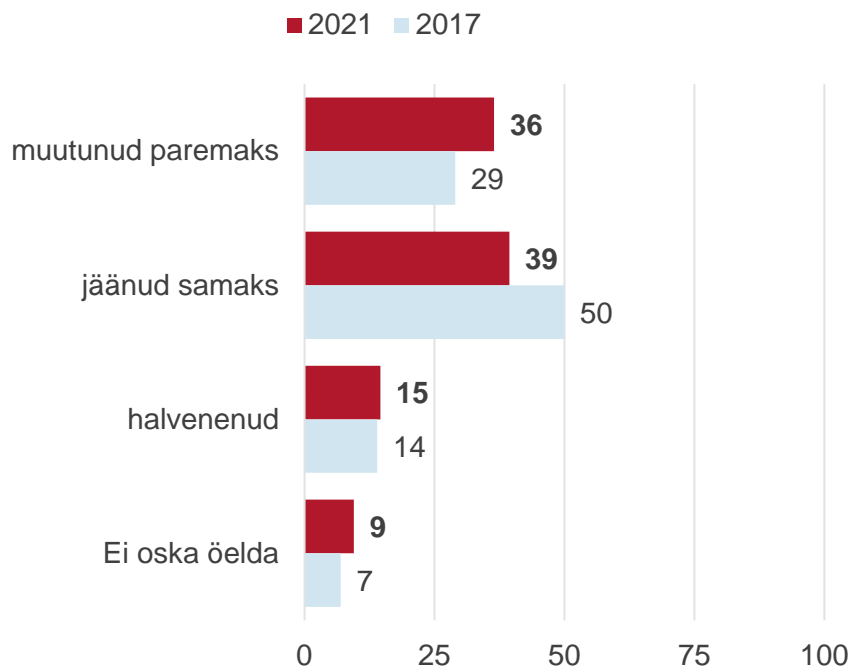
7.1 Hinnangud arengule viimase kolme aasta jooksul

Küsimus: Kas kohtumenetluse läbiviimine kohtutes on Teie arvates viimase kolme aasta jooksul muutunud paremaks, jäänud samaks või halvenenud?

Ehkki kõige sagedasem vastus oli, et olukord on jäänud samale tasemele (39%), siis rohkem oli neid, kes märkisid paranemist (35%) kui halvenemist (15%). Ka võrreldes eelmise uuringuga on olukord paranenud – siis märkis paranemist 29%. Seega on arengud olnud positiivsed.

Advokaatide hinnangud on antud küsimuse puhul vastandlikumad: prokuröridega võrreldes sagedamini märkisid nad nii paranemist kui ka halvenemist: advokaatidest 41% märkis paranemist ja 19% halvenemist.

Joonis 30. Hinnangud kohtumenetluste arengule 3 aasta jooksul, n=137, %

7.2 Kohtusüsteemi usaldusväärsus

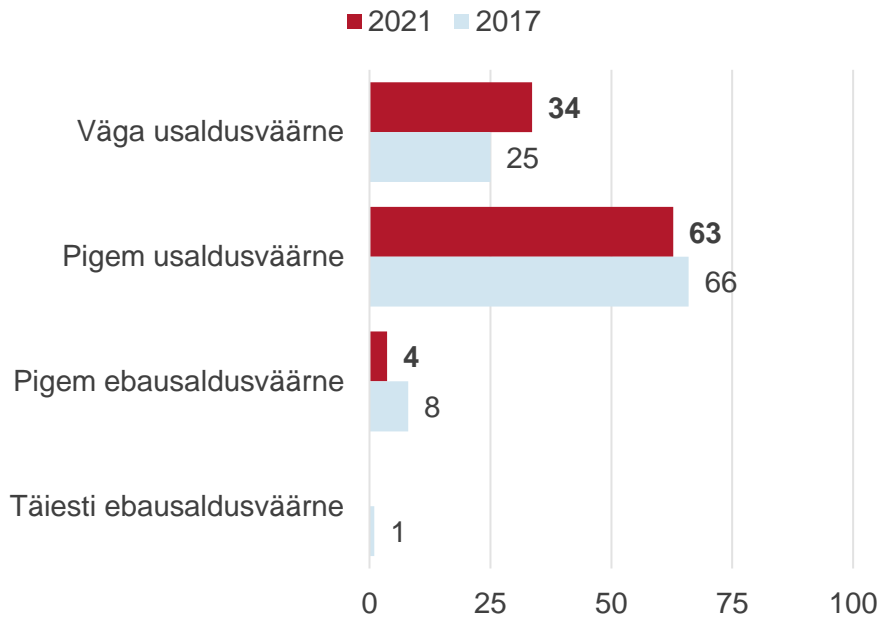
Küsimus: Kui usaldusväärseks te peate Eesti kohtusüsteemi?

97% vastanutest peab Eesti kohtusüsteemi usaldusväärseks, sh väga usaldusväärseks 34%. Pigem ebausaldusväärseks nimetas seda 4% vastanutest, peamiseks oli nende arvates põhjuseks lahendite pealiskaudsus ning kohtunike vähene kursisolu teemadega.

Võrreldes eelmise uuringuga on olukord paranenud.

Advokaadid on sagedamini kriitilised kui prokurörid – neist nimetas ebausaldusväärseks 6%, prokuröridest mitte keegi. Samuti hindasid keskmisest kõrgemalt lühema tööstaažiga vastajad ning tsiviilasjade valdkonnas tegutsejad.

Joonis 31. Kohtusüsteemi usaldusväärsus, n=137, %

Kommentaariid madalate hinnete puhul (hinded 1 ja 2):

Lahendid on suvalised ja pealiskaudsed.

Maakohtute lahendid on sellised, mida ringkonnakohtud teevad ümber, kuna need on ebapädevalt koostatud.

Nii mõnedki kohtu toimingud tekitavad küsimusi ja kahtlusi.

Pealiskaudsus ruulib. Tulemus sõltub paljuski sellest, millise kohtuniku kätte asi satub. Menetluses ei teki pea kunagi kindlustunnet, et kohtunik on asjaga kursis, sest reeglina nad ei küsi pooltelt midagi, jäädes vaidluses kuni otsuse tegemiseni kõrvaltvaataja rolli.

Tihti ei lähtuta faktidest, vaid arvamustest, ei olda põhjalikud. Kui päevase vahega, kaks kohtunikku teevad sarnastel asjaoludel täiesti erineva lahendi, ei ole kohus usaldusväärne. Kui otsuses puuduvad loogilised argumendid või on tegelikult selged loogika vead või tõendid hindamata, ei ole kohus usaldusväärne.

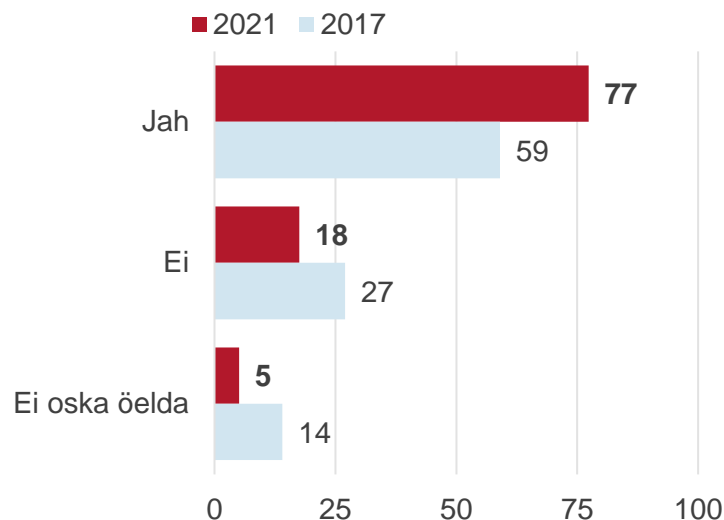
8 Menetlusosaliste võrdne kohtlemine

Küsimus: Kas teie hinnangul kohtleb Eesti kohtusüsteem menetluses osalevaid isikuid võrdselt?

Vastanutest 77% vastas jaatavalt ning 18% eitavalt. Võrreldes eelmise uuringuga on olukord paranenud – siis vastas eitavalt 27% sihtrühmast.

Prokuröride hinnang võrdsele kohtlemisele on kõrgem, kuid advokaatidest vastas eitavalt 24%. Valdkonniti pole olukorraga rahul 57% süüteosasjade valdkonnas tegutsevatest vastajatest (tõsi, siin on ka vastajate arv üldistusteks piiripealne).

Joonis 32. Kas kohtusüsteem kohtleb menetlusosalisi võrdselt? N=137, %

Kommentaariid vastuse „ei“ puhul:

Süüteomenetlustes on advokaat selgelt halvemal positsioonil ja lisaks samastatakse teda tihtipeale kaitsealusega.

Valusalt torkavad silma juhtumid, kus kohtunik valib ühe poole ja hakkab teda „peedistama“. Või siis vastupidi, asub üht poolt sedavõrd abistama, et kohtunik näikse juba esindaja rolli ise üle võtvat. Erapooletusega on seega probleeme.

Kohtumenetluses on perekonnaasjades mehed-naised sisemiste stereotüüpide najal sageli kallutatud ning võimetu ollakse vaatama vanemat vanemana, sõltumata soost ning lähtuma vanema käitumisest, suhtumisest teise vanemasse ning koostöövõimetusse ning püütakse lahendit teha vanemate huvidest lähtudes, eriti lapsi pooleks jagades ajaliselt, mis ei ole sageli laste tegelike huvidega kooskõlas.

Kohtunikud valivad pidevalt pooli menetluse keskel ja edasi kogu menetluse otsivad enda poolt toetavaid tõendeid ja argumente jättes nii teostamata kogu tõendi kogumi hindamise erapooletuna. tõendite kogumisse jõuavad kohtuniku narratiivi toetavad tõendid.

Seda haldusasjades, kus kohtud on pigem riigi poole kaldu.

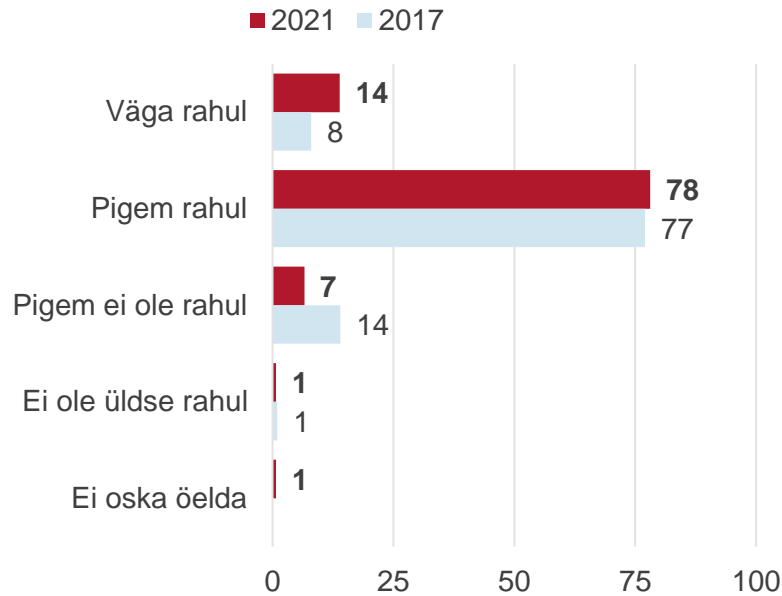
9 Üldhinne kohtu tööle

Küsimus: Kui rahul olete üldiselt kohtu tööga?

Üldiselt on kohtu tööga rahul 92% sihtrühmast, neist 14% on väga rahul (joonis 33). Rahulolematu on 8%, sh 1% täiesti rahulolematu. Skaala keskmiseks rahulolu hindeks kujunes 3,06. Võrreldes eelmise uuringuga on vastajate üldine rahulolu paranenud – siis oli rahul 85% vastanutest, väga rahul oli 8%.

Prokurörid on sagedamini üldiselt rahule jäänud, võrrelduna advokaatidega – keskmine hinne vast. 3,21 ja 2,95 palli. Samuti näeme, et mida lühema tööstaažiga vastaja, seda positiivsemalt ta on meelestatud: alla 5 aastase staažiga inimeste hinne oli 3,36, 5-14a. töötanutel 3,05 ja üle 15a. staažiga inimestel 2,97.

Joonis 33. Üldine rahulolu kohtu tööga, n=137, %

Põhjendused madalatele hinnetele:

Asjade läbivaatamise aeg on viimasel ajal nii tsiviil- kui ka kriminaalasjades pikenenud. Kohtulahendite kuulutamise aega pikendatakse üpris palju. Covid-19 pandeemia tingimustes ei ole märgata isikute hajutamist kohturuumides. Istungite alguse planeerimine samaaegselt toob kaasa näiteks hommikul kell 10 rahvakogunemised kohtu üldruumides. Virtuaalruumis istungitel osalemise võimalust on võimalik kasutada, aga tehniliste probleemide tõttu võib see valik osutada riskantseks. E-toimiku kasutamine on erinevates menetlusliikides erinevalt omaks võetud ja lahendatud. See tekitab ebamugavust ja täiendavat ajakulu.

Eelnevates vastustes juba käsitletud. Kohtud ei ole usaldusväärsed ning otsused ei ole enam õiguslikult ettenähtavad (õigusel põhinevad), vaid tihti lihtsalt hinnangulised, puudub õiguskindlus.

Menetlused venivad, puudub selgus, mida kohus võtab vastu ei võta vastu, mida kohus arvestab või mitte, menetlus on sageli üle koormatud ebavajalikuga ning see, mis on ebavajalik selgub alles lahendist, seni on aga vaja kõigele vastata, mis teeb menetluse põhjendamatult kulukaks. Lahendite ettenähtavus on oluliselt nõrgenenud ning see teeb kliendile õigusteenuste osutamise keeruliseks ja ka äärmiselt kulukaks.

Pigem ei ole rahul põhjusel, et tavapärasel olukorras, kus kohtult vastuse saamiseks peab üldjuhul pöörduma kaks või enam korda kirjalikult kohtu poole, seda just Harju Maakohtus ja Viru Maakohtus. Kui advokaadid peavad vastama väga lühikese aja jooksul kohtu kirjadele, siis kohtutelt väga tihti sama ei nõuta.

Aastatega on töö ja kohtunikud muutunud pealiskaudsemaks, vaidlustesse ei süveneta, põhieesmärk on "asi ära lahendada"- ükskõik kuidas. Sellel vastavalt peab seadma oma tööd ka esindaja- näiteks tuleb arvestada, et kui ise ei ütle, siis ei tea ka kohus varasemat kohtupraktikat. Üksikud positiivsed erandid (kohtunikud) ei muuda siiski üldist pilti.

10 Ettepanekud kohtule

Professionaalsed menetlusosalised tegid uuringu lõpuosas mitmesuguseid ettepanekuid töö paremaks korraldamiseks.

Sarnaselt varasematele uuringutele nimetati kõige sagedamini (14 korral) vajadust võtta tööle rohkem kohtunike kohti ning selle kaudu vähendada kohtunike töökoormust. Samuti esitati ettepanekuid suurendada ka kohtujuristide ja -sekretäride arvu ning parandada kõigi töötajate väljaõpet.

Küllalt paljud ettepanekud puudutasid menetluste tähtaegadega seonduvat, lisaks puudutasid ettepanekud näiteks eelmenetlusi, e-toimikut, infovahetuse parandamist, virtuaalistungeid, mitmesuguseid konkreetseid korralduslikke aspekte ning ootust paremale infovahetusele kohtutega.

Kohtuniku ameti tähtajaliseks muutmise (nagu Euroopa Kohtus, Euroopa Inimõiguste Kohtus), mis eeldab Põhiseaduse muutmist. Kuivõrd kohtute distsiplinaarkolleegium lahendeid sisuliselt ei hinda, siis ei ole kohtunikel mingit motivatsiooni teha tööd kvaliteetselt.

Tallinna ja ka Tartu kohtumajad toimivad enam-vähem, aga väljaspool neid on kvaliteet väga ebaühtlane "menetlusnormid ei kehti". Kaaluda Tallinna ja Tartu kohtunike kasutamist teistes kohtumajades ja/või kasutada enam virtuaalistungeid. Kõik kohtunikud peaks enam pooltega suhtlema ja menetlusplaani ning olulisi õiguslikke küsimusi pooltega arutama. Eelmenetlus on nõrgim koht.

Kehtestada kohtutele tähtajad ja kontrollida nendest kinnipidamist

Tõhustada istungite korraldamist, sh olla resoluutsemad ka kaitsjatega istungiaegade kooskõlastamisel, samuti soovin, et kohtusüsteem räägiks aktiivsemalt kaasa ettepanekutes kohtumenetluste läbiviimist tõhustada.

Oskuste parandamine, tugev loogiline mõtlemine ja oskus seostada fakte õigusliku regulatsiooniga. Kindlasti tuleks parandada kohtunike oskust tõendeid hinnata.